

Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi

KUL NESÎMÎ

Hazırlayan :

CAHİT ÖZTELLİ

Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

A N K A R A

1969

Türk Etnografya, Folklor ve Turizm Derneđi Yayını : 3

TOYKO matbaası

Rüçârlı Sokak No. 15 - ULUS

I. Bölüm

KUL NESİMİ

Edebiyat tarihimiz, tasavvuf şairi olarak yalnız bir Nesîmî tanır. O da Bağdatlı Nesîmî'dir. Oysa, cönklerden topladığımız yüze yakın şiiri bulunan başka bir Nesîmî daha var. İşte, bu kitapta konu olan ikinci Nesîmî'dir. İkisini birbirinden ayırmak için konumuz olana *KUL NESİMİ* diyeceğiz.

Bugüne değin Kul Nesîmî'nin şiirlerinden pek azı ele geçmiş, onlar da Bağdatlı Nesîmî'nin sanılmıştı. Hece ile yazılanları bile onun yeni şiirleri olacağı düşüncesine yol açmıştı. İlk olarak Sadettin Nüzhet (Bektaşî Şairleri) adlı eserinde yeni bir şair karşısında olduğumuza işaret etmiş, şairin hayatı hakkında bilgi vermeden altı şiirini yayınlamıştı.

Ad benzerliği dolayısıyla ve her iki şairin Hurûfi olması, karışıklığa yol açmışsa da dilleri çok ayırdır. Bundan başka Kul Nesîmî'nin ayrı kişi olduğunu gösteren belgeler vardır. Bunları sıralamadan önce Bağdatlı şairin kısaca hayatının bilinmesinde fayda vardır.

Bağdatlı Nesîmî'nin ölümü, kendi halifesi Refîî'nin Beşaretnâme adlı eserinde bildirdiğine göre 1404'dür. Hal-lac-ı Mansur gibi o da "enelhak" (ben Tanrıyım) dediği için derisi yüzülmüştü. Bu yüzden "Alevî - Bektaşîlerle varlık birliğinin ileri taraftarları ve mümessilleri olan Bayrâmî Melâmileri, Mevlevîlerin Şems kolu denen ve

Melâmilikle Bektaşiliğe pek yaklaşan, hattâ onlarla kaynaşan Mevlevîler ve diğer tarikatlar içinde Aleviliği ve Melâmeti benimsemiş kimseler tarafından, ölümünü mütaakip büyük bir şehit tanınmış ve Mansur oğlu Hüseyin-el-Hallac'ın ikincisi olmuştur. Ağızdan ağıza, büyükten küçüğe devreden menkabeler, aşağı yukarı bir Nesîmî destanı meydana getirmiştir."

Bu menkabeler ve şairin sanatındaki başarısı yüzyıllar boyunca Türk ve öteki İslâm edebiyatında derin izler bırakmıştır.

Konumuz olan Nesîmî'ye gelince, onun onyedinci yüzyılda yaşadığını gösteren kuvvetli belgeler yeteri kadar vardır. Bir şiirinde Kul Nesîmî şöyle diyor (sayı 78) ;

İkiyüz altmış dört yıldan sonra
Bu nazmîle bunu ettim ben izhar

Bu şiirin tamamında Hurûfilik kurallariyle birlikte kendinden de söz açan Kul Nesîmî yukarıdaki beyitte Bağdatlı Nesîmî'nin ölüm yılını ve tuttuğu yolu söylemek ister. Buna göre, Bağdatlı Nesîmî'nin ölüm yılına ikiyüz altmış dört katılınca 1668 yılı bulunur. Bu şiiri olgusaluk çağında söylediği kabul edilirse, onun on yedinci yüzyıl başlarında doğduğunu düşünmek yersiz olmaz.

Kul Nesîmî'nin şiirlerine en eski olarak yine bu yüzyıl içinde yazıldığı kesin olarak bilinen cönklerde raslanmaktadır. Bundan başka şairin dilinin özelliğini bu yüzyıldan öteye götürmeye de imkân yoktur. Dili tam anlamıyla on yedinci yüzyıl divan ve halk edebiyatı şairlerinin dilidir.

Bunlardan başka kendi çağında yaşamış şairlerin Kul Nesîmî'ye benzekleri (nazire) de var.

Kısaca yukarıda gösterdiğimiz sebeplerden ötürü Kul Nesîmî XVII. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Bu yüz-

yılın tarih olaylarıyla Nesîmî'nin şiirlerindeki bazı sözlerin karşılaştırılmasından hayatını az çok öğrenmek mümkün olmaktadır. Bilindiği gibi XVII. yüzyılın birinci yarısı hep İran ile yapılan savaşlarla geçer. İran Bağdad'ı alır. Osmanlı ordusu birkaç başarısız sefere katılır. Sonunda IV. Murat 1636'da geri alır. XVI. yüzyıldan beri Yavuz ile Şah İsmail arasında başlayan uğraş bir yüzyıldan çok sürer. Bu arada Osmanlı topraklarındaki Kızıbaş - Alevî toplulukları İran'a yardımcı bazı durumlar yaratırlar. Bu yüzden ezilirler, yüz binlerce kişinin başları uçar. Fakat, yine alttan alta, gizli veya açık her ayaklanmaya katıldılar. Bu katılmalar Celâli ayaklanmalarında da kendini gösterir. On yedinci yüzyıl boyunca sürer. Bu işlerde tarikat şairlerinin her bakımdan önemli etkileri olduğunu kendi eserlerinden olduğu gibi, başka yerlerden ve meselâ tezkerelerden öğreniyoruz. Bunlardan Pir Sultan Abdal ve Kul Nesîmî'nin çağdaşı ve aynı macehalara karışan Ali Oğlu, Dedem Oğlu gibi şairleri de tanıyoruz (Bu son iki şair için bakınız: Türk Folklor Araştırmaları, sayı 73 ve 74'teki yazımız).

Kul Nesîmî, böyle bir ayaklanmaya katılmıştır. Bunu bir manzumesinde şöyle anlatır :

**Mehdi-l zaman ede zuhur kalmaya perde
Yezit olanı kırsa gerek tig ü teberde
Nesimî, Şah'ın medhin okur şam ü seherde**

Buna göre İran Şahı'nın "Mehdi-i zaman" olarak ortaya çıkmasını, "yezit"leri yani Osmanlıları kırmasını dilemektedir. Ayrıca Şah'la ilgisini ortaya koyan bir manzumesinde:

**Erenler Şah'tan gelürler
Ali derler pirimize
İmamların kullarıyuz
Mümkir irmez sırrımıza**

(sayı 3)

ve başka şiirlerinde görülen izlerden İran şahları yanını tuttuğu açıkça belli oluyor. Bundan başka Osmanlı devletin İran ile olan savaşları sırasındaki ayaklanmalardan izler taşıyan manzumeleri de görülmektedir. Osmanlı tarihçileri genel olarak bu gibi ayaklanmaları yazmadıkları için yalnız manzumelerden sonuçlara varmak gerekmektedir. Kısa ve eksik olmakla birlikte bunlar oldukça aydınlatıcıdır. Bir manzumesinde, başından siyasî bir yargılama geçtiğini anlamak zor değildir:

**Mahkemede sual sordu kadılar
Kitapları orta yere kodular
Sen bu ilmi kimden aldın dediler
Ustamdan almışam, pirden gelürem**

(sayı 14)

Bundan anlıyoruz ki Kul Nesîmî de siyasal olaylara ve ayaklanmalara karışmış, hiç olmazsa perde arkasından bir şeyler yapmıştır. Bu yüzden yakalanarak yargılanmıştır. Âli Oğlu ve Dedem Oğlu'nun da birer şiirlerinde aynı dörtlüğü buluruz. Hattâ onlar işi bir az daha açıklarlar:

**Pirim Ali Oğlu, Bozdoğan'dan gel oldu
Gördüm mürşidim, müşkülüm halloldu
Kılavuzum Şah Merdan Ali oldu
Özüme gönderdim kendi kuşurum**

★

**İhlâs kuşağını kuşandık bele
Her nereye varsam mürşidim bile
Kişinin başına yazılan gele
Şu dostun yoluna koydum başımı**

★

**Dedem Oğlu, yardım eyle düşküne
Sen mürşitsin seçilmeyen müşküle
Şah Mehdi sahip - zamanın aşkına
Aman mürvet Şah'ım Ali gel yetiş**

Yine XVII. yüzyılda yaşayan Derviş Ali adındaki şairin de böyle olaylara katıldığını gösteren şiirlerinden birkaç parça:

Bizi Şah'a kurban etti Azrail

★

Etilmi pâre pâre ettiler

★

**Derviş Ali'yim, kanım nâ-hak dökme
El ne derse desün sen ana bakma
Şah'ım yürümedikçe posttan çıkma
On iki İmamlar kurbanıyız biz**

Bu Derviş Ali'nin Ali Oğlu olduğunu sanırım. S. Nüzhet de şairin XVII. yüzyılda yaşadığını sandığını söylüyor (bk. Türk Şairleri, c. 1, sh. 425).

Derviş Ali, Ali Oğlu olmasa bile bu yüzyılda İran ile Osmanlı devleti arasındaki siyasî gerginlik dolayısıyla, Anadolu'da bazı ayaklanmalar olduğu ve çeşitli tarikat erlerinin Şah için çalıştıklarını biliyoruz. Şairin böyle bir ayaklanma sonunda ele geçirilip sorguya çekildiği, etinin parça parça edildiği yani çok eziyet edildiği, Azrail dediği Osmanlı padişahı tarafından Şah'a kurban edildiği, yani ağır cezalara çarptırıldığı, bundan sonra Şah, Osmanlı ülkesine yürümedikçe ortaya atılmamalarını tavsiye ettiği, tarikat ve On iki İmam yolunda çok sıkıntılara düşüldüğü anlaşılıyor.

Ülkücü bir şair olan Nesîmî de böyle olaylara karışmış, kendini bu yola feda etmiş görünüyor:

**Canım erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
İkrarım ezelden kadim
Canım meydanda meydanda**

**Gerçek olan olur ganî
Ganî olan olur velî
Nesîmî'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda**

(sayı 1)

derken, taraftarlarının bir yenilgiye uğradığını şöyle anlatır:

**Muhib müşîdine uydu
Ârif olan hisse duydu
Münafıklar nice kıydı
Tig çektiler Pîrimize**

(sayı 3)

Kul Nesîmî, sanatla ülkücülüğü birlikte yürüten bir kişi olarak görünüyor.

Şairin asıl adının Ali olduğu bir manzumesindeki şu dörtlükten anlaşılıyor:

**Mahlâsım Nesîmî, İsmim Ali'dir
Bu çarh dönmetedir, sanmam hâlidir
Şükür kalbim iman ile doludur
Cürm-i isyanımız bilelden beri**

(sayı 8)

Kitaba almakta fayda görmediğimiz elliye yakın yazdığı mâni içinde iki tanesi, soyu ve büyük dedesi hakkında bilgi vermektedir:

**Şükür Hakka İyd olur
Katarımız mezîd olur
Ceddîm Sald Emre'dir
Nesîlînde saîd olur**

★

**NESİMÎ'ye al oldu
Sanma acep hâl oldu
Ceddi bir abdal idi *
Kendi de abdal oldu**

* *Abdal: Eskiden derviş, tarikat eri demektir.*

Burada şairin büyük dedesi olduğunu öğrendiğimiz Said Emre, XIV. yüzyılda yaşamış olup, Yunus Emre'nin en eski izleyicilerindendir (bkz. Fuat Köprülü, Hayat dergisi, sayı 42).

Sait Emre'nin Hacı Bektaş ve Hacı Bektaş'ın halifelerinden Hacım Sultan'a da yetişmiş olduğunu bildiren şiirleri vardır. Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesinde, kendisinden uzun boylu söz edilen Molla Sadettin, bu Said Emre'dir. Kendisi Aksaraylıdır. Hacı Bektaş Veli'nin Arapça "Makalât"ını Türkçeye çevirmiş, bilgin ve şair bir kişidir. Said Emre'nin şimdiye değin ele geçen ondokuz parça şiiri yayınlanmıştır (bkz. Abdülbâkî Gölpınarlı, Yunus - hayatı, s. 102 ve 233).

Soyunu kendisinden öğrendiğimiz Kul Nesîmî, görüyor ki eski ve kültürlü bir aileye bağlıdır. Bu yüzden olacak, iyi bir öğrenim görmüş, soyunun bağlı olduğu Bektaşilik yoluna girmiş, ayrıca Hurûfilikte de çağdaşlarından çok ileri gitmiştir.

Şair, mahlâsını Bağdatlı Nesîmî'ye olan iç yakınlığı dolayısıyla almıştır. Nitekim, Kul Nesîmî de öteki gibi Hurûfilik yolunu tutmuştur. Bu yönü pek çok manzumesinde açıkça kendini gösterir. Bu yüzden Seyyit Nesîmî'yi örnek alarak o da derisinin yüzülmesini ister. Ondan bahsederken ikisinin adları birleşir. Örnek olarak bazı parçalarını aşağıya alıyorum:

**Ehl-i iman işlerin şol demde inkâr ettiler
Çün Nesîmî'yi Halep şhrinde berdâr ettiler
Öyle kim cevri eyleyüp zulm ile hakkı basdılar
Ahsen-i takvimi gör kim nice inkâr ettiler
Müftüler fetva verüben hakkı bâtil ettiler
Küfr edüp îmâna gelmez, gelmeğe âr ettiler
Hak bana emreyledi söyle deyüben söyledim
Sözlerim destan edüp âlemde destan ettiler**

**Bileyüben bıçakların çünkü canıma kıydılar
Sağ iken ben âşıkı gör nice bimar ettiler
Soydular çıkardılar tenimden çün derimi
Yas edüp gökte melekler cümlesi zâr ettiler
Ey Nesimî vâsıl oldun Hâlik-i Rahman'a sen
Cennet'ül me'vâyı buldun, yerin gülzâr ettiler**
(sayı 86)

**Kureyşiler böyle tevil düzdüler
Başmağa Ayetelkürsi yazdular**

**Kendi fetvam ile derim yüzdüler
Halep şehri derler şardan gelürem**
(sayı 14)

**Çün Nesimî gördü isminin Nesimî ismini
Sıdkile Kur'an der kim kevn-i mahfuzundadır**

Nesimî aynı zamanda Bektaşidir. Hallac ve Seyyit Nesimî'nin öldürülmelerinden sonra Hurûfîler Irak'ta şiddetli bir kovuşturmayla uğramışlar, bundan kurtulmak için Anadolu'ya kaçmışlardır. Böylece Hurûfî dervişleri Bektaşiliğe kendi inanışlarını soktular. Nesimî'de, başka Bektaşî şairlerinden çok Hurûfilik görülür. Şiirleri içinde bunu gösteren pek çoğu var, onun için burada bir dörtlülüğü örnek veriyoruz:

**Blz tarik-ı Bektaşiyiz, zikrederiz Hakkı biz
Bizdedir Şah-ı Velâyet sırları hep bizdedir
Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli, kuluyam Nesimî
Etmeyiz cahile minnet, Âl-i Sultan bizdedir**
(sayı 96)

Nesimî aynı zamanda hem Haydarî, hem de Câferî olduğunu bildirir. İki örnek:

**Ben ol sadık kulam ki Caferî'yem
Hakikat söylerem ben Haydarî'yem**
(sayı 54)

**Ve ger münkir sorarsa söyle ey dil
Ki mezhep içre bizler Câferiyüz**
(sayı 107)

Nesîmî'de Ali sevgisi son kertededir. Bunu pek çok manzumelerinde açıkça görmekteyiz. Birkaç örnek:

Ali evvel, Ali âhîr
Ali bâtın, Ali zâhir
Ali'dir her işde kaadir
Ali'dir yâr ile mihman
Ali vâhid, Ali ahed
Ali dindir, Ali iman

(sayı 87)

Haydar'ın evlâdını kim can ü dilden medheder
Kalbî doldu nur ile kim mevc-i deryâlar gibi
Ey Nesîmî bir gönülde hubb-ı Haydar olmasa
Anda çanlar çalınur güyâ kılsalar gibi

(sayı 35)

Hak katında âlemin mahbub-ı Râhman'dır Ali
Evliyâlar serveri hem Şah-ı Merdan'dır Ali
Ey Nesîmî "Men aref" sırrın bilendir âdemî
Âdemî hem sûretinde harf-ı Kur'andır Ali

(sayı 43)

Nesîmî hakkında tezkerelerde ve başka eserlerde hiçbir bilgiye raslanmıyor. Onun için hayatı ve inanışları hakkındaki bilgiyi ancak kendi şiirlerinden anlamak mümkün oldu. Tabîî bu da çok eksiktir. Ne yazık ki tezkereciler Nesîmî gibi hükûmetin istemediği olaylara ve yollara girmiş kişileri söz konusu etmemişlerdir. Yeni belgeler ve şiirler bulununcaya kadar bu değerli şair hakkında, söylediklerimizden başkasını elde etmek mümkün değildir.

SANATI :

Kul Nesîmî iyi öğrenim görmüş, kültürlü bir şairdir. Şiirlerinde birçok âyetler de geçtiğine bakılırsa Arapça bildiği de anlaşılmaktadır. Tasavvufu, bu arada Hurûfî kurallarını iyi bildiği görülüyor. Onun şiirine hâkim olan

din felsefesi dediğimiz tasavvuftur. Serbest konularda, daha çok aşk konusunda güzel şiirleri de var. Bazan öğretici ve öğüt verici manzumeler de yazmıştır.

Kültürlü olmasından ötürü olacak, daha çok aruz ölçüsünü kullanmaktadır. Fakat, bunda öteki çağdaşları gibi o da başarısızdır. Aruzun sade ölçülerini kullanan şair, pek çok Türkçe sözleri uzatmak zorunda kalmıştır. Şurasını hatırlatmak yerinde olur ki, şiirlerinin birazı hem aruz hem hece ölçüsüne uymaktadır. Bu durum başka tekke şairlerinde de dikkati çekmektedir. Bu, onların ulusçu yönlerini belirtmek bakımından önemli bir davranıştır. Hece ölçüsüyle gazel, başka halk şairleri gibi, Kul Nesîmî'de de, divan şiirini millileştirme çabası seziliyor.

Bazı şiirlerinde de belli biçimler içinde kafiye sıralanışı yoktur. Yani kafiye sıralanışı serbesttir. Yalnız bağlama mısraları olan dördüncü mısralarda düzgün kafiye yine de uyuyor. Buna en güzel örnek "güldür gül" bağlamasıyla biten nefesidir (sayı 10). Bu güzel şiirin bazı dörtlüklerinde bilinen düzen de vardır. Yani, bazı dörtlüklerinde ilk üç mısra kendi aralarında kafiyelidir. Bazan da hiçbir düzen bulunmuyor. Bu biçim serbest örneklerle başka tekke şairlerinde de raslanıyor. Örneğin, Sinan Ümmî, Kaygusuz Abdal bunlardandır.

Kul Nesîmî kuvvetli bir şairdir. Sanatın bütün inceliklerini iyice bilmektedir. Seçtiği kelimeleri yerinde ve ustalıkla kullanabiliyor. Kafiyelerini, çoğu halk şairlerinin kullandığı yarım, hattâ dörtte bir kafiye kurtardığı çoktur. Bunda, aldığı kuvvetli öğrenimin etkisi olduğu muhakkaktır. Aruzdaki aksaklığı, halka seslenmesi zorunluğu yüzünden daha çok Türkçe söz kullanmak isteginden ileri gelse gerek.

Şiirlerinde iç yapı bakımından Kul Nesîmî; Aşık Ömer, Gevherî, Kuloğlu, Kâtibî gibi saz şairlerinin ileri gelenlerinden aşağı değildir. Nefesleri, onun birinci sınıf bir

tekke şairi olduğunu ortaya koymaktadır. Onda Yunus Emre etkisi görülüyorsa da daha sonra yetişen Yunus takipçilerinin geliştirdikleri derin olmayan fakat serbest söyleyiş hâkimdir. Kendisinin tarikat inanışlarını ülküsüyle birlikte yürütmesi şiirine daha başka bir derinlik ve kudret kazandırmıştır. Onda zaman zaman Bağdatlı adasının pervasızlığını görürüz. Bununla birlikte onun gibi dilinin koyu yaban sözleriyle yüklü olmaması ve düşüncelerini daha sade kalıp içinde söylemesi, ülküsüne derin ve içten bağlılığı onu basitlikten kurtarır. Öğretici şiirlerinde bile sıkıcı olmaktan çıkarak öz şiire doğru bir akış gösterir.

Az olmakla birlikte, tasavvuf ve tarikat şiirleri dışındaki serbest aşk şiirleri daha çok başarılıdır. Belki bunlar çağdaşları ve kendinden sonra yetişen şairler üzerinde derin etki yapmış, birçok benzeklerinin meydana gelmesine yol açmıştır. Lirik bir şair olan Kul Nesimî, din dışı aşk şiirlerinde, herhangi bir saz şairinden ayrılmaz. O, koyu tasavvuf konularını kudretle ele alan tekke şairi ortadan silinir, yerine saf ve şuh bir âşık geçer. Bu bakımdan onda iki kişilik bulunduğunu söylemek yerinde olur. Bu ikilik yalnız bu gibi şiirlerinde değil, dilde, ölçüde, biçimde de kendini gösterir.

En çok etkisi altında kaldığı şair tahmin olunacağı gibi Bağdatlı Seyyit Nesimî'dir. Bundan daha tabii bir şey olamaz. Adını bile onun etkisi ile almış bir şair, her yanı ile ustasına bağlı kalacaktır. Bütün Hurûflük inanışları, onları şiire sokuşu hep ustası gibidir. Ayrıca ülküsü yolunda da onun gibi davranmaktan geri kalmaz, zaman zaman "Nesimî'yem yüzüm beni" diye haykırmaktan kendini alamaz. İşte, bu kendinden geçiş ve samimi oluş sanatına erişilmez bir fırlayış kazandırır. Şiiriyeti samimiliğe pek iyi kaynaştıran kudret bakımından Seyyit Nesimî'yi bile geçer, demek ileri bir görüş değildir, sanırız.

Seyyit Nesîmî'den sonra etkisinde kaldığı şair olarak Fuzûlî'yi görüyoruz. Kul Nesîmî'nin Fuzûlî'nin eserlerini iyi okuduğu anlaşılıyor. Ülkücülüğü Seyyit Nesîmî'den almışsa, derin içliliği ve şiiriyeti Fuzûlî'den almış denebilir. Biçim bakımından tüm bir örnek vermek belki zordur, fakat birçok şiirlerinin değişik yerlerinde Fuzûlî etkisi kendini gösterir.

Kul Nesîmî'ye çağdaşlarınca da benzekler yapılmıştır. Bunlardan Âhî'nin:

**Dilim kalem, kalbim defter, yazarım
Marifet deryasın yüzelden beri
Gece gündüzün ah deyü gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldan beri (1)**

dörtlüğü ile başlayan koşması Kul Nesîmî'nin:

**Kalbim defter, dilim kalem, yazarım
Hakikat emrini duyardan beri
Yitirdim Leylâ'mı gurbet gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldan beri**

dörtlüğü ile başlayan (8 sayılı) nefesine benzektir.

Yine XVII. yüzyılda yaşamış bir şair olan Âşık Hasan'ın aşağıdaki koşması da Nesîmî'nin aynı ayaktaki koşmasına benzektir.

(Kul Nesîmî'nin koşması 9 sayılı olup, şiirler bölümündedir.)

**Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdanâ atmış
Beyaz ellerine al kına yakmış
Dedim öpüşelim dedi ki yok yok**

(1) Bu koşmayı Sadettin Nüzhet "Türk Şairleri" eserinde Âhu adına eksik olarak yazmış. Doğrusu ve tamamı bende olup Âhî adlı bir şairindir. Âhî'nin bu ve başka şiirlerini Bursa genel kitaplığında bulunan ve XVII. yüzyılda yazılmış olduğu içindeki kayıtlardan anlaşılan büyük bir şiir mecmuasından aldım. C. Ö.

Dedim selvi nedir, dedi boyumdur
Dedim bu güzellik, dedi soyumdur
Dedim bu cilveler, dedi huyumdur
Dedim koçuşalım, dedi ki yok yok

Dedim ölüm yok mu, dedi aynumda
Dedim öz vebalin, dedi boynumda
Dedim turunçların, dedi koynumda
Dedim koklaşalım, dedi ki yok yok

Dedim yanakların, dedi gülümdür
Dedim kâkülün, dedi sünbülümdür
Dedim garip Hasan, dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım, dedi ki yok yok (2)

Aynı yüzyılda yaşayan Âşık Ömer'in de bu konu ve ayakta bir koşması vardır. İlk defa yayınladığımız bu koşmanın son dörtlüğü kopmuş olduğundan şiirde adı yoktur. Fakat alındığı yerde, koşmanın üstünde Ömer'in olduğu yazılı:

Dedim kalem nedir, dedi kaşımır
Dedim inci nedir, dedi dişimdir
Dedim on beş nedir, dedi yaşımır
Dedim on altıdır, dedi ki yok yok

Dedim sürmelenmiş, dedi gözümdür
Dedim şaka nedir, dedi nazımdır
Dedim bedirlenmiş, dedi yüzümdür
Dedim bir buse ver, dedi ki yok yok

Dedim ölüm nedir, dedi eğrimde
Dedim öz mübarek, dedi boynumda
Dedim memelerin, dedi koynumda
Dedim ver ağzıma, dedi ki yok yok

(2) Bu koşmadan hemen olduğu gibi kopya edilerek Erzurumlu Emrah'a maledilmiş bir başka şiir vardır. Emrah bu değerde şiir yazacak şair değildir. O, divan şairi olmaya özenmiş, ne divan ne de halk şairi olmuş. Üçüncü sınıf kaba bir nazımcıdır. Bu konu üzerine bir kitabımız var.

Dedim Erzurum, dedi yolumdur
Dedim Diyarbekir, dedi ilimdir

..... 3

Yine, Aşık Ömer'in aşağıya ilk dördlüğü alınan koşması Nesimi'nin (6 sayılı) koşmasına benzer.

Kadır Mevlâm seni öğmüştü yaratmış
Serdar etmiş dilberlerin üstüne
Siyah zülfün tel tel olmuş uzatmış
Salıvermiş ince belin üstüne

Aşık Ömer'in ilk defa yayınladığımız aşağıdaki gazeli Kul Nesimi'nin (67 sayılı) gazeline benzettir.

(3) *ÂŞIK ÖMER'in bu konuda başka bir koşması da şudur:*

Bilmem sarhoş mudur, uykudan kalkmış
Dilber parmağına kınalar yakmış
Taramış kâkülün, gerdane dökmüş
Dedim, düğün müdür, dedi ki, yok yok.

Dedim, selvi midir, dedi, boyumdur
Dedim, bu güzellik, dedi, soyumdur
Dedim, bu cilveler, dedi huyumdur
Dedim, çynışalım, dedi ki, yok yok.

Dedim, libasların, dedi, eğnimde
Dedim, altunların, dedi, boynumda
Dedim, memelerin, dedi, koynumda
Dedim, sarmaşalım, dedi ki, yok yok.

Dedim, Erzurum, dedi, ilimdir
Dedim, gitmez misin, dedi, yolumdur
Dedim, ÂŞIK ÖMER, dedi kulumdur
Dedim, dolaşalım, dedi ki, yok yok.

**Şehâ, gördüm cemâlinde dört nesneyi ayân
Biri lâle, biri sünbül, biri nerkiz, biri reyhan
Bu dört nesne sana Hak'tan atâdir ey göziüm nûru
Biri hulkun, biri hüsnün, biri lütfün, biri ihсан
Bu dört nesneye benzettim senin hüsn-ı cemâlini
Biri aydır, biri gündür, biri cennet, biri Rıdvan
Sana yavız satanlara bu dört nesne tahrîm olsun
Biri İncil, biri Tevrat, biri Zebur, biri Kur'an
Bu Âşık Ömer'i Yâ Rab şu dört nesneden esirge
Biri hasret, biri firkat, biri gurbet, biri hicran**

Bu örnekleri başka şairlerinkilerle de artırmak kolaydır. Verilen örneklerde hep Nesîmî'ye benzek dedik. Çünkü, hepsi çağdaş olmakla birlikte Nesîmî onlardan hiç olmazsa yirmi beş otuz yıl daha yaşlıdır. Bu bakımdan onu örnek tuttuklarını kabul etmek gerekiyor. Nesîmî'nin kültür ve sanat gücü de gözönüne alınırsa bu görüşün doğruluğu daha iyi anlaşılır.

Kul Nesîmî'nin tarikat çevrelerinde de önemli yer aldığı, tekkelerde yazılmış cönklerdeki şiirler arasında ona da sık sık yer verilmesinden anlaşılmaktadır .Bazı nefeslerinin, aradan bu kadar zaman geçtiği halde yakın günlere gelinceye dek Mevlütlerde, tekkelerde, hattâ ninni olarak söylendiğini biliyoruz. Şiirleri arasına aldığım (10 sayılı) "güldür gül" redifli nefes bunlardan biridir. Bu nefesin Konya, Trabzon, Zile gibi birbirinden uzak yerlerde ilâhî, ninni olarak söylenmesi sanat değerinin halk arasında da bilindiğini gösteren en güzel bir belgedir. Ayrıca "kime ne" redifli nefesinin de uşak makamında bes-telenmiş olması, onun yüksek sanat çevrelerindeki yerini gösterir.

Nesîmî'nin bu kadar geniş şöhretine karşılık hayatı meçhuller içinde kalmıştır. Ondan, gerek yaşarken, gerek daha sonra bahseden olmamıştır. Bunda şairin tuttuğu yol

ve inançlarının etkisi olduğu muhakkaktır. Yukarıda adını verdiğimiz bestelenmiş iki şiirinden başka birçok nefeslerinin üstünde "ilâhî" kaydı ve bestelenmiş olduğunu bildiren "makam"ların adları da yazılıdır. Denebilir ki, onu her tarikat benimsemiştir. Ama, birçok tarikat yollarını onu, eminiz ki Bağdatlı Nesîmî'den ayrı bir kişi olarak görmemişlerdir. Bu, sisler arasında kalan kudretli şairin şöhretine belki de ötekinin şiirlerinin yüksek değeri ve destanlaşan hayatının etkisi olmuştur. Ne olursa olsun Kul Nesîmî edebiyatımızda birinci safta gelen bir şairdir. Onu ilk olarak tanıttığımız ve yıllarca çalışarak topladığımız yüz kadar şiirini yayınlamakla edebiyat tarihimize bir hizmette bulunduğumuzu sanıyorum.

Kul Nesîmî'nin aruz ölçüsü ile yazılmış şiirlerini, Bağdatlı Nesîmî'nin (h. 1286'da basılan) divanı ile karşılaştırdık. Böylece bir yanlışlığa meydan vermemeye çalıştık. Fakat, Divanın eksik olduğu, bu divan dışında başka şiirlerin bulunduğunu da biliyoruz. Bu yüzden yayınladığımız şiirler arasında birkaç tane de Bağdatlı Nesîmî'ninkilerden karışmış olabileceğini düşünüyoruz.

HURÛFÎLİK

Tanrının, Hurûfliğin kurucusu Fazlullah şeklinde görünmesini kabul eden bu meslek, İslâmiyetin sinesinde çıkan sair bu gibi "Bâtıniye" mezheplerinden birini teşkil eder.

Bu mesleğin esas inancı şudur: Kelâm (söz) suretinde tecelli eden Hak (Tanrı), harflerle taayyün buldu (belli oldu) ve bu harflerin hepsi insan-ı kâmilin yüzünde tesbit edildi. Bunun için bütün varlıkların asıl unsuru olan 28 harfi insan yüzünde görmek kabildir ki, "ilm-i âlâ" bize bunu bildirir. İnsanın yüzünde yedi "ümmiye" çizgisi: 4 kirpik, 2 kaş, 1 saç ki buna "sevâd-ı âzâm" derler. Yedi de "ebiye" çizgisi vardır ki sonradan meydana çıkar: 2 sakal kılları, 2 çizginin ötesindeki kıllar, 2 bıyık, bir de alt dudaktaki kıllar. Yedi yedi ondört eder. Bunu hâl ve mahal itibariyle çarparsak 28 olur. "Fazl", bunlara Farsçadaki "pa, ça, ja, gâ" harflerini de katarak 32'ye çıkarmıştır. İşte bunlar her şeyi bu 28, 32 ile tevîl ederler.

Sonra Kur'anı kerimdeki 28 harfin Müteşabihatta meydana çıkanlarını kaldırdıktan sonra geri kalan 17 harfe "Muhkemat" ve gerisine de "Müteşabihat" derler. Ve bilginlerin Müteşabihattan saydıkları âyetleri Muhkemattan saydıklarını Müteşabihattan sayarak çocukça ve uzun tevillere kalkışırlar. Meselâ, miraçtan maksat insan yüzündeki çizgileri yani yazıları görmektir, derler. Miraçta Hazreti Peygambere görünen şâbb-ı emred Fazlı Hurûfidir gibi birçok garip tevillerde bulunurlar.

(Daha çok bilgi için Fuat Köprülü'nün "İlk Mutasavvıflar", s. 366 kitabına bakınız.)

Bu kısım biraz kısaltılarak Sadettin Nüzhet'in "Bektaşî Şairleri" eserinin 1930 baskısından alınmıştır.

II. Bölüm

Hece ölçüsü ile Nefesler - İlâhiler

1

Canım erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
İkrarım ezelden kadim
Canım meydanda meydanda

Yanarım, yoktur dumanım
Gönlümde yoktur gümanım
Al malım bağışla canım
Varım meydanda meydanda

Kellem koltuğuma aldım
Kan ettim kapuna geldim
Ettiğime pişman oldum
Dâr'im meydanda meydanda

Münkir rakıpten kaçın
Müminim, hulle don biçin
Ben bülbülüm bir gül için
Zârım meydanda meydanda

Gerçek olan olur ganî
Ganî olan olur velî
NESİMİ'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda

2

Gel bana cevri etme sen de bulursun
Ya birde ikide yedide onda
Tut mürşit eteğin vâsıl olursun
Medet nazargâhı yedide onda

Üçlere yoldaş ol eyle niyâzı
Hûda kabul eyler böyle niyâzı
Dün ü gün ah edüp eyle niyâzı
Arsa-i aşk içre yedide onda

NESİMİ yedide onda mı dersin
Üçler meclisinde onda mı dersin
Elestü bezminde onda mı dersin
Kırklar dergâhında yedide onda

3

Erenler Şah'tan gelürler
Ali derler pirimize
İnamların kullarıyız
Münkir ermez sırrımıza

Pirimiz kırklar yediler
Bu yolu anlar kurdular
Bize de böyle dediler
Kanarsan ikrarımıza

Ateş yanar, kazan çoşar
Dalgaları boydan aşar
Şülesi âleme düşer
Bakın bizim nûrumuza

Bildik aşımızdır Âdem
Kismetimiz verdi Hüdâ'm
Halifeler basmış kadem
Tağ urdular serimize

Muhib mürsidine uydu
Ârif olan hisse duydu
Münafıklar nice kıydı
Tig çektiler Pirimize

NESİMİ sözünü pişür
Özüne muhabbet düşür
Bezirgânlar gevher taşur
Güne güne şarımıza

4

Bu gün ol dilber-i râna
Benimle oldu hem - sâye
Ki yüzü güneşe benzer
Lâtif kaşlarıdır aya

Beli ince, boyu uzun
Yüzü hûbdur, sözü mevzun
Dili sihri, okur efsun
Gönlümü verdi yağmaya

Benim gönlüm alan dilber
Yüzü hûbdur, sözü enver
Güzeldir "allahu - ekber"
Ne güzel beslemiş dâya

Dedim: ey hûbların şahı
Terahhum eyle billâhi
Gönül ikliminin mâhı
Bugünü salma ferdâya

Dedim: dilber lebin emsem
Olurdu derdime derman
Dedi: vakti değil, ebsem
Düşersin ceng-ü kavgaya

Dedim: dilber beni öldür
Gerek ağlat, gerek güldür
NESİMÎ çün sana kuldur
Serini koymuş ortaya

5

Kemter kuluyum ALİ'nin ol şâh-ı keremdir
HASAN başımın tacı, **HÜSEYN** gözümde nemdir
İmam ZEYNEL'ABÂ, BÂKİR mihr-i hurremdir
"Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed" *

* "Muhammed'in ve soyundan gelenlerin üzerine selâm olsun"
anlamında bir duadır.

İmam CÂFER-İ SADİK gibi bir dahi ârifan
İmam MUSA-Yİ KÂZİM gibi olmaya sultan
Cihan yüzünü görse değer o şah-ı Horasan
“Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed”

İmam MUHAMMED TAKÎ gözlerime aynı ziyadır
İmam NAKÎ sâyesi ol mürğ-i Hümadır
İmam Hasen-ül Askerî derdimize aynı şifadır
“Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed”

MUHAMMED MEHDÎ zuhûr ede nihan kalmaya perde
Havariçler geçse gerek tig-ü teberde
Seyyit NESİMÎ medhin okur şâm-u seherde
“Ve salli alâ seyyidina âl-i Muhammed”

6

Hak kendi nurundan övmüş yaratmış
Padişah eylemiş ilin üstüne
Gördüm cemalini selâvat verdim
Sokunmuş sürebüller serin üstüne

Vallahi Kur'andır senin yüzlerin
Yâsin-i Şerif'dir iki gözlerin
“İnnâ Fetehnâ”dır senin sözlerin
“Vedduhâ” inmişdir dilin üstüne

Kirpiklerin üste benler dizilir
İkrarından dönen, Hak'dan üzülür
Ak göğsün üstüne “Tebbet” yazılır
“Veşşemsi” inmişdir kolun üstüne

Alnıma yazıldı böylece yazı
Gelin hep edelim Hakka niyazi
Âyet-el Kürsiyle güzel ihlâsı
Okuyup gelmişim yolun üstüne

Seyyid NESİMİ'dir şem'in çirası
Errahman'dır iki kaşın arası
Güzel Besmele'yle Elham sûresi
Elif - Lâm inmiştir dalm üstüne

7

Evliyadan aldık biz bu erkânı
Yana yana zikredelim Allahu
Canda ayan gördük sırr-ı Suphânı
Yana yana zikredelim Allahu

Daima Suphânın ismin der idim
Derunumda olan perdeyi giderdim
Bir idim vardım ummâna erdim
Yana yana zikredelim Allahu

Isyanla kararmıştır yüzleri
Anın için Hakkı görmez gözleri
Bize kâr eylemez münkir sözleri
Yana yana zikredelim Allahu

SEYYİD eydür bahre daldım da geldim *
Mümükünât ilmini bildim de geldim
Hakikatta yerin gördüm de geldim
Yana yana zikredelim Allahu

8

Kalbim defter, dilim kalem, yazarım
Hakikat emrini duyaldan beri
Yitirdim Leylâ'mı gurbet gezerim
Mecnun gibi aşka uyaldan beri

* Bazan mâhlâs olarak "Seyyid" kullanıyor. Bu gibi nefeslerde,
üzerinde Nesimî yazılıdır.

Bize dört kitaptan haber verildi
Kâmil olduk akıl başa derildi
Kâfir Şeytan merdut oldu sürüldü
Hakkın dergâhından sürelden beri

Çıkıncak mi'race Hazret-i İmam
Diledi Mevlâdan ümmetin tamam
Nur ile sarıldı bu cümle âlem
Saadet tacını geyelden beri

Mahlâsım NESİMÎ ismim Ali'dir
Bu çarh dönmektedir, sanman hâlidir
Şükür kalbim imân ile doludur
Cürm-ü isyanımız bilelden beri

9

Uykudan uyanmış şahin bakışlım
Dedim, sarhoş musun, söyledi yok yok
Ak elleri elvan elvan kınalı
Dedim, bayram mıdır, söyledi yok yok

Dedim, ne gülersin, dedi nazımdır
Dedim, kaşın mıdır, dedi gözümdür
Dedim, ay mı doğdu, dedi yüzümdür
Dedim, ver öpeyim, söyledi yok yok

Dedim, aydınlık var, dedi aynımda
Dedim, günahım çok, dedi gönlümde
Dedim, mehtap nedir, dedi koynumda
Dedim ki, göreyim, söyledi yok yok

Dedim, vatanın mı, dedi ilimdir
Dedim, bülbül müdür, dedi gülümdür
Dedim NESİMÎ Şah, dedi kulumdur
Dedim, satar mısın, söyledi yok yok *

* Bu güzel koşma bazı değişmelerle Erzurumlu Emrah'a maledilmiştir. Nesîmî çağının saz şairi Âşık Hasan'ın da buna benzer bir koşması vardır.

Bu gün ben pîrime vardım
 Pirin cemâli güldür gül
 Oturmuş taht makamına
 Taht-ı revanı güldür gül
 Gülden terazi tutarlar
 Gülü gül ile tartarlar
 Gül alırlar gül satarlar
 Çarşısı pazarı güldür gül
 Toprağı gül, taşı gül
 Kurusu gül, yaşı gül
 Has bahçenin içinde
 Serv-i revanı güldür gül
 Gülden değirmeni döner
 Anın ile gül döverler
 Akar arkı, çarkı döner
 Bendi, pınarı güldür gül
 Ak gül ile kırmızı gül
 Çift yetişmiş bir bahçede
 Bakışlılar hâre karşı
 Hârı gül, ezhârı güldür gül
 Gel ha gel SEYYİT NESİMİ
 Hak nefesi güldür gül
 Şu öten garip bülbülün
 Derd-ü figanı güldür gül *

Haste - dilem, cefâkeşem
 Ah nidem nidem nidem
 Yakdı beni firak-u gam
 Ah nidem nidem nidem

* Bu nefes şimdî bile Anadolunun birçok yerlerinde din törenlerinde -eksik olarak- söylenmektedir. Ninni olarak ta söyleniyor.

Yakdı beni çü hasretin
Firkat ü can ü zahmetin
Olmasa ger inâyetin
Ah nidem nidem nidem

Hecr ile yandı bu ciğer
Derdile can neler çeker
Sabır gerek yahut sefer
Ah nidem nidem nidem

Milket-i dilde şah idem
Derdile nice ah idem
Gözyaşını güvâh idem
Ah nidem nidem nidem

Gerçi bugün NESİMİ'yem
Haşimî'yem Kureysî'yem
Bir sanemin esiriyem
Ah nidem nidem nidem

12

Şem'a düşen pervâneler
Gelsün bir hoşça yanalım
Aşka düşen divâneler
Gelsün bir hoşça yanalım

Yanmaktır bizim kârımız
Harcedelim hep varımız
Pervâneler yârânımız
Gelsün bir hoşça yanalım

Varın söylen şol bülbüle
Neden âşık olmuş güle
Ermeğe istersen ol Kül'e
Gelsün bir hoşça yanalım

Bülbül yuvan yıkıldı mı
Yavrun yere döküldü mü
Ölüm sana dokundu mu
Gelsün bir hoşça yanalım

NESİMİ döğünsün taşlar
Akıdalım gözden yaşlar
Hak tarıkdur hey kardaglar
Gelsün bir hoşça yanalım *

13

Gel beni ağlatma Sah'im
Ben sana kullar olayım
Gel bana ceylân bakışım
Ben sana kullar olayım

Bir gonca bülbülün idim
Geldim dalında ötmeğe
Şanına ağlatma düşmez
Ben sana kullar olayım

Açtın zülûfün telinden
Zülûfün ucu mâh gibi
Kesip te yabana atma
Ben sana kullar olayım

NESİMİ can NESİMİ
Derdime bir çare kıl
Ezelden seni sevdim
Ben sana kullar olayım **

* Bu nefes üç yazmada var. Birinde aşağıdaki dörtlük ile dir :

Gel Şeyh-zâdem gel sen de yan
Yaş yerine dökelim kan
Didar-ı Hak isteyen can
Gelsün beraber yanalım

** Bu nefeste ölçü var, kafiye yoktur.

Ger aslım sorarsan ben bir niyâzım
 Sabr âlemi derler yerden gelürem
 Evvel katre idim, şimdi hâk oldum
 Arşdaki kandilden, nurdan gelürem

Kaalû - belâdan izlerim izimi
 Bir dem Hak'tan döndürmezem yüzümü
 Dâim "Enel - Hak" söylerim sözümü
 Halil İbrahim'le nârdan gelürem

Mansur'la Bağdat'ta dâra çekildim
 Yusuf'la kul olup bile satıldım
 Şam'da isâ ile göğe çekildim
 Mûsa ile bile Tûr'dan gelürem

Mahkemede sual sordu kadılar
 Kitapları orta yere kodular
 Sen bu ilmi kimden aldın dediler
 Ustadan almışam, Pîrden gelürem

Kureyşî'ler böyle te'lif düzdüler
 Başmağıma yedi âyet yazdılar
 Kendi tigem ile derim yüzdüler *
 Halep şehri derler şardan gelürem

Kul NESİMÎ ikrarımla belliyim
 Erenler yolunun kemter kuluyum
 Fırdevs bağçesinin gonca gülüyüm
 Münkir münafıka hârdan gelürem

* Bu dörtlükten şu anlaşılıyor: "Sünniler beni ölüme mahkûm ettiler. Halep'te derisi yüzülen Nesîmî ile birleştim." Bu nefes Nesîmî'nin hayatı bakımından önemlidir. Bakınız: Nesîmî'nin hayatı bölümü.

DEVRIYE

15

Eğer sual eder isen sırrımdan
Cümlemizi var eyledi varından
Hak yarattı Muhammedi nurundan
Kandilde balkıyan nurdan gelürem

Habibi nurundan yarattı Hüdâ'm
Salâvat veririm ruhuna müdam
Cennetten sürüldü dünyaya Âdem
Rıdva'nın açtığı şardan gelürem

Cebraîl çerağın alur destine
Seyretmeğe gider dostun iline
Hak nurdan nerdüban kurmuş yoluna
Resûlun kurduğu yoldan gelürem

Kandilde balkıyan dostun nurudur
Akıl ermez ana, Hakkın sırrıdır
Din serveri Muhammedin nurudur
Cennette açılan gülden gelürem

Havva'dır anamız, Âdem'dir ata
Hakkın hikmetine akıllar yata
Cennetin illeri öteden öte
Hû deyüp çalkanan selden gelürem

Okuyup yazanda çok Hakkın ilmi
Okuyup yazmayan ne bilsün ilmi
Tanrının dostu Mûsa değil mi
Münâcat ettiği Tûr'dan gelürem

Tenimi sorarsan bir kuru tendir
Can anın içinde gevher-i kâandır
Eu ilim dersidir bahr-i ummandır
Sırrı kaal oldukda sırdan gelürem

Sıfatlar dağıla, taşlar atıla
İns ile cin bir araya katıla
İnsan mantar gibi yerden bitile
Aslımız türapdır yerden gelürem

Mansur ile bile dâra takıldım
Yûsuf ile hem kul olup satıldım
İsâ ile Şam'dan göğe çekildim
Mûsa ile bile Tûr'dan gelürem

Kardaşlar, böyle te'viller düzdüler
Başmağa Ayetelkürsi yazdılar
Kendi fetvam ile derim yüzdüler
Halep şehri derler şardan gelürem

NESİMİ'yim ikrarımdan belliyim
Gerçek erenlerin kemter kuluyum
Cennet bahçesinin gonca gülüyüm
Münkir münafıka hârdan gelürem

16

Sabahın seherinde kaktım uyandım
Meded, günahlarım bağışla Sultan
Şah-ı Merdan görünür gözüme
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Mûcizat gösterdi dıvara bindi
Seksen bin erlere ser - çeşme oldu
Rûm'un gözcüsü pîrimdir kendi
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Aman meded arşda, kürsde ulusun
Pîrim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'sin
Günahlar kalmaz Muhammed Ali'sin
Meded, günahlarım bağışla Sultan

İmam-ı Hasan'ı yanında bildim
İmam-ı Hüseyin'in nurunu gördüm
İmamlar serveri Zeynel'den..
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Ol İmam Bâkır'ı seven yorulmaz
Adım kandır günahlara kalınmaz
Okur İmam Câfer sırrı bilinmez
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Mansur'u dâra çekdiler dönmedi
Musa-yı Kâzım'ın kanı dinmedi
Remiz çalındı kimseler bilmedi
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Muhammed Takî'den Nakî'ye erdim
Askerî dilimde tesbihim virdim
Âlemler serveri Mehdî.....
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Âdemin cennette nurunu gördüm
Riza ile meydanda durdum
Melekler Âdem'e secde etti
Meded, günahlarım bağışla Sultan

Seyyid NESİMÎ'nin muhib yârisin
.....şem'inin yansın çirasın
Şah-ı Merdan cümlesinden ulusun
Meded, günahlarım bağışla Sultan

17

Eyle perhiz, sakın dilden, her hatâ dilden çıkar
Cahile verme sırrını sır elden çıkar
Talep et kitap olası her ne maksudun var ise
Zerre ilm-i şeriat cüz'ice dilden çıkar

Eğer fidanın var ise büyür selvi dal olur
Va'de saatte yetende emr Hakdan gel olur
Bir gün gelir "can alıcı" bülbül diller lâl olur
Dünya dedikleri handır konanlar handan çıkar

Çetindir bu aşkın yayı, çeken bilir yayını
Bülbüle gülşen verildi, baykuşa Hakdan tayını
Üstâda hizmet edenler pîrden alır payını
Üstâda hizmet etmeyen âkıbet yoldan çıkar

Ey NESİMÎ her can bilmez bu muammâ sırrını
.....
.....
İki nokta üç harftir, çâr kitap andan çıkar

18

Sorma be birader mezhebimizi
Biz mezhep bilmeyiz, yolumuz vardır
Çağırma meclis-i riyâyâya bizi
Biz şerbet içmeyiz, dolumuz vardır

Biz müftü bilmeyiz, fetvâ bilmeyiz
Kıyl-ü-kal bilmeyiz, iftâ bilmeyiz
Hakikat bahsinde hatâ bilmeyiz
Şâh-ı Merdan gibi ulumuz vardır

Bizlerden bekleme züht-ü ibâdet
Tutmuşuz evvelden râh-ı selâmet
Tevellâ olmaktır bize alâmet
Sanma ki sağımız solumuz vardır

Ey zâhit, sürete tapma, Hakkı bul
Şâh-ı Velâyete olmuşuz hep kul
Hakikat şehrinden geçer bize yol
Başka şey bilmeyiz, Ali'miz vardır

36

NESİMÎ, esrarı fağ etme sakın
Ne bilsin ham ervah likasın Hakkın
Hakkı bilmeyene, Hak olmaz yakın
Bizim Hak katında elimiz vardır

DESTAN

19

Felek benim senden bir سوالim var
Rüzigârın Süleymanı nic'oldu
Sana gelenlerin işi ah-u zâr
Erenlerin o devranı nic'oldu

Musâ Tûr'a çıkdı niyaz eyledi
İsâ göğe ağdı, mekân bağladı
Yakup, oğul deyü her dem ağladı
Hazret-i Yûsuf-u Ken'an nic'oldu

Baba Emir, vardı Kûh ile kaaf'a
Küffara kılarıdı cevriye cefâ
Şatırların pîri Bengi Mustafa
Âlemin gerdan keşanı nic'oldu

Başın için bize veresin haber
Nesl-i Ali evlâd-ı emirül kiber
Hâricî askere yürüttü teber
Ebâ Müslim'in meydanı nic'oldu

Bâtında olanlar münkiri taşlar
Erenlere ayan seyr olan işler
Gaiptedir kırklar, yediler, üçler
Erenlerin yok mekânı nic'oldu

Bunca sahib-kıran gelüp geçmiştir
Hızır İlyas âb-ı hayat içmiştir
Sana İskenderler konup göçmüştür
Ahd-ı vefâya seyranı nic'oldu

Nurdur kalbimizi eyleyen ziya
Şefaât eyleyen gedâya baya
İki cihan fahrı hâtem-ül enbiyâ
Bilsem ol mürüvvetkânı nic'oldu

Gâhi ayyar idi gâhice abdal
İslâma dost idi küffara kattal
Erenler şehbâzi ol Seyyit Battal
Bilmem ol canımın canı nic'oldu

Hazret-i Resûl'in muhib yâridir
Hakkın dostu serbanların pîridir
Ser-i evliyânın sırr-ı nakdidir
Yemen'de Veyselkarânı nic'oldu

Molla Hünkâr deyü melekler iner
Kudretten nurdan kandilleri yanar
Arş-ı muallâda külâhlar döner
Sultan Osman şazânı nice oldu *

Hazret İbrahimi attılar nâra
Eyyub'a kurt düştü başladı zâra
Zekeriyya nice çekildi dâra
Nuh Peygamberin Tûfanı nic'oldu

Ol server her kande gitse giderdi
Din yoluna ikrarını güderdi
Bir nârada çok Hâricî geberdi
Ahmet ... yârânı nice oldu

Doksan bin erenler dediler beli
Bindi hâke, doğru gösterdi yolu
Kutb-ı âlem Hacı Bektaşî Veli
Bunca erenler serefrâzı nic'oldu

* Buradaki Sultan Osman, Genç Osman olacak. Her halde Sultan Osman'ın öldürülmesinden sonra yazılmış.

Âlemin ahvali elem değil mi
Bendesini de mîr-i kelâm değil mi
Nesl-i ALÎ kutb-i âlem değil mi
Bu... EMİR SULTAN'ı nice oldu

Ah eder, NESİMÎ geçdi serinden
MANSUR "enelhak" der dönmez dârından
Gitti gelmez, bir haber yok birinden
Bu feleğin kârbânı nice oldu

20

Vahdet kaynağından dolu içenler
Kanmıştır bâdeye şarab istemez
Hakikat sırrına candan erenler
Ermıştır mahbuba mihrab istemez

Bu yolda can yoktur cânân isterler
Gönül kâbesinde erkân isterler
Âdeme secdeyi her an isterler
Başka bir ibadet, sevab istemez

Âriftir mushaftan dersler okuyan
Tevrat'ı, İncil'i ezber okuyan
Cemâl-i mushafı bir bir okuyan
Almıştır fermanı Kur'an istemez

NESİMÎ'yem, aşkla zâr u zâr olan
Ezel ikrarında ber-karar olan
Kiramen kâtibe yâr-ı gar olan
Dürmüştür defteri, kitab istemez

Yaptığımız Kâbedir
 Yıkığımız kilise
 Şu bizim seyranımız
 Bir seyrana benzemez

Süleyman'lar içinde
 Ali bir Süleyman'dır
 Süleymanlar bildiler
 Süleyman'a benzemez

Abdesimiz katlanmak
 Namazımız sabretmek
 Biz bir oruç tutarız
 Ramazana benzemez

Kitabımızda kıl var
 Dağlar kadar görünür
 Biz bir âyet okuruz
 Bir Kur'an'a benzemez

Kul NESİMÎ sen seni
 Mâna bilir söylersin
 Biz bir deniz geçeriz
 Bir ummana benzemez *

* Bu nefeste ölçü var, kafiye yok. Nesîmî ve bazı tekke şairlerinde böyle şiirlere epeyce raslanıyor. Bunlar bir çeşit serbes nazımdır.

Kadir geceleri fırsat sizindir
Böyle Hak mihmanı can ele girmez
Peygambere yüzler sürmek bizimdir
Gitti bugünkü gün, dün ele girmez

Azrail el sunar alır canını
Kimler duyar âvazını, ününü
Allah'ın velisi imam soyunu
Böyle Hak mihmanı can ele girmez

Özünü kul eyle (k) iman bulasın
Cehdeyle burada menzil alasın
Nasip olur mu bir dahi göresin
Duasın alacak kul ele girmez

Ey NESİMÎ sakın durup oturma
Sırrın sakla nâdandan, fâş getürme
Cehdeyle de imanını yitürme
Zâyedersin iman, din ele girmez

III. Bölüm

Aruz ölçüsü ile Nefesler

Gel benim fahr-ı cihânım, kiblegâhım Mustafa
Cihanın umudu sensin, Padişahım Mustafa

Halil'in kûyuna vardım, hacılar bayram eder
Arafatta kurban kesdim, işte cânım Mustafa

Bak şu kelb rakibe ki, yârime neler demiş
Okunan Kur'an hakkıçün, iftiradır Mustafa

Ben ölünce kâtiplere vasiyet etsem gerek
Yazdıram sinim taşına, intizarım Mustafa

NESİM'iyem derde düştüm, derdimin dermanı yok
Derdimin dermanı sensin, ah ü zârım Mustafa

Yandım yakıldım ben nâr-ı aşka
Andelib oldum ben zâr-ı aşka

Bezm-i elestten mest olup gelir
Ben bende oldum sevda-yi aşka

Nice Süleyman geldi cihana
Ben Süleymanım hünkâr-ı aşka

Zülfün hevâsı eyledi hayran
Olmuşum Mansur ben dâr-ı aşka

Mahvetti beni nurdan envarı
Müstağrak oldum envar-ı aşka

Seyyit NESİMÎ terk et bu resmi
Yandır bu cismi âteş-i aşka

Hakikat ilmini cânâ, sakın öğretme nâdana
Ki sarraf olmayan vermez bahâyı dürr-ü mercâna

Pîrimiz ehl-i irfandır, kaçan idrak eder hayvan
Erişmez her mecaz ehli kemâl-i zât-ı irfâna

Karadır zâhidin kalbi yokuşdur tâati ammâ
Ne lâzım fikr-i vesvâsdan abesdir fi'li insana

Muhammed şânına geldi nişan-ü tâcı Mevlânın
Delili (lâfetâ illâ) gelüpdür Şâh-ı Merdana

İşitsin kadı vü müftü bu dâvânın sebebini kim
NESİMÎ can ile başın verüpdür Hakka kurbana

Sâkıyâ bir cür'a sun câm-ı safânın aşkına
Sâkı-i kevser Aliyy-el Murtazânın aşkına

Hâdim-ül-fakr oldu, ezdi Şâhım engûr şerbetin
Kırklar anı kıldılar nûş Mustafânın aşkına

Şâhımın Şâhidir gönlümdeki hep ehl-i beyt
Kevn mekândan geçmişiz biz âl-abânın aşkına

Lâ-fetâ illâ Alî'nin mânisin fehmeyleyen
Zikrederler gece gündüz Müctebâ'nın aşkına

Lâle başına elif çekmiş Hüseyinler gibi
Kan boyanmışdır şehid-i Kerbelâ'nın aşkına

Hânedanı Mustafâya sıdk ile bel bağlayan
Oynadır meydanda başın evliyânın aşkına

Ey NESİMÎ seyfin ile öldür yezid-i müşriki
Er değildir kim ki çalmaz tîgi Şahın aşkına

Yoluna canlar fedâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Destgirin hem Hüdâdır yâ Aliyyelmurtazâ
“Lahmüke lahmi” dedi çün ol şefiülmüznibin
Ol da hakkında nidâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Zülfikarın hâricî boynundan eksik olmasın
Zira kim kârın gazâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Ma'den-i cûd-i sehâsın lütfle iman kerem
Sana Haktan bu atâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Ey şu kimse sevmedi bunda seni anda n olur *
Havz-ı kevserden cüdâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Kim ki zâhir görmedi nakşında nakkaaşı ayân
Bî-basirettir a'mâdır yâ Aliyyelmurtazâ
Bu NESİMÎ medhin okur, kıl inayet sen ana
Eşiğinde bir gedâdır yâ Aliyyelmurtazâ

Fazlına bel bağladım yâ vâhid-i ferd-i ahad
Cümlelerin mâbûdu sensin dâima hayy-i ebed
Okudum isminde “Bismillahirrahmanirrahim”
Ay sıfatındır sıfatın “kulhüvallahü ahad”
Evvel âhir “hüvel - hayyüllezi” sin lâyemût
Zâhir-ü bâtın “hüvel - bâkîsin” “allahüssamed”
“Lem - yelid” zâtın, “velem - yüled” sıfâtın vasfıdır
“Lem - yekün” zat-ı sıfâtın “lehü küfüven ahad”
Ol zaman kim lütfle bir gevhere kıldın nazar
Zâhir ol gevherden oldu cümle eşya lâ aded

* Anda: Orada yani öbür dünyada, ahirette.

Kâf ile nundan yarattın on sekiz bin âlemi
Kudretinden erbain günde tamâm oldu cesed

Ey NESİMÎ dâima gönlünde özge nesne yok
Hem dilinde Ol fakırın dâim eyler yâ Ahmed *

29

Ben yitirdim, ben ararım, yâr benimdir kime ne
Gâh giderim öz bağırma gül dererim kime ne

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim kime ne

Kelp rakîp haram diyormuş şarabın bir katresin
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne

Ben melâmet gömleğini deldim, takdım eğnime
Âr-u nâmus şîşesini taşa çaldım kime ne

Ab Yezit seccadeni al yürü mescit yoluna
Pîr eşiği benim Kâbem, kiblegâhım, kime ne

Gâh çıkarım gökyüzüne hükmederim Kaf'tan Kaf'a
Gâh inerim yeryüzüne, yâr severim kime ne

Kelp rakîp böyle diyormuş, güzel sevmek pek günah
Ben severim sevdiğimi, günah benim kime ne

* Bu nefes Kur'an'daki "İhlâs Sûresi"nin şîirle bir çeşit açıklamasıdır. Sûrenin Türkçesi şudur: "De ki: O Allah, tektir; her şey ve herkes, ona muhtaçtır, onun zevali yoktur, bir şeye muhtaç değildir. Doğuramaz ve doğmamıştır, ve ona, bir tek eşit ve benzer olamaz, yoktur."

NESİM'ye sordular ki, yârin ile hoş musun
Hoş olayım, olmıyayım, o yâr benim kime ne *

30

Ben melâmet hırkasını kendim geydim eğnime
Âr-ü nâmus şîşesini taşa çaldım kime ne

Gâh çıkarım gökyüzüne seyrederim âlemi
Gâh inerim yeryüzüne seyreder âlem beni

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim ışk için

Sofular haram demişler ışıkmın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne

Sofuler secde ederler mescidin mihrabına
Benim ol dost eşîğidir secdegâhım kime ne

NESİM'ye sordular kim yârin ile hoş musun
Hoş olam ya olmıyayım ol yâr benim kime ne

31

Yâr beni katl eylese kanım helâldır kime ne
Ben bilürüm çekdiğim âhile zârım kime ne

Müddeîler arasında dediler kim mey haram
Sâkî-i dîlcü elinden ben içerim kime ne

* Bu ve bundan sonraki iki manzume aynı ayakta ise de ayrı ay-
rıdır. Bestelenmiş olan bu nefes şimdiye değin Bağdatlı Nesîmi'
nin sanılmıştır. Bu nefese benzer, Aşık Paşa müritlerinden Ha-
lîl'in de bir şiiri var. (Bakınız. S. Nüzhet, Türk Şairleri, c. 1,
s. 134.)

Ham sofular secde kılar mescidin mihrabına
Benim ancak yâr eşiği secdegâhım kime ne

Ey NESİMÎ sözlerin çünkim hatâdır dediler
Benim ancak bu kadardır ıstılahım kime ne *

32

Ey gönül el aynasına bakmanın faydası ne
Sermayenden zararın var, satmanın faydası ne

Kendü kadrin bilmeyen dostun kıymetin ne bilir
Merkebin boynuna cevahir dakmanın faydası ne

Çobana gen yazu gerek hem yayıla hem gerveşe
Çobanı mescide imam etmenin faydası ne

Kargaya üleş gerek hem yiye ve hem çağıra
Karganın önüne sükker dökmenin faydası ne

Ey NESİMÎ hasılı kendünü âleme fâş eyleme
Köpeği hammama sokup yumanın faydası ne

33

Gönül bir bülbül-i şeydâ, öter âheste âheste
İçüp câm-ı musaffâdan kanar âheste âheste

Zamanın hüzn-ü derdinden gönül bulmaz safâ bir dem
Derûnum âteş-i sûzân, yanar âheste âheste

Heman sayd ü şikâr eyler
Hülâsa bulmadım çâre döner âheste âheste

* Bu manzume öncekilerle aynı konu, aynı vezin ve aynı redifte
olmakla beraber onlardan ayırdır. İlk olarak burada yayınlandı.
Bu şiir hem aruz, hem hece ölçüsüne uymaktadır.

Oturmuş meclis-i meyde süzer kaşın tarâvetle
Şerâb şûhum sunar âheste âheste

NESİMÎ derde düşmüşdür senin hüsnün zamânında
Acebdir âteş-i aşka konar âheste âheste

34

Yüzün hattında ey dilber açıldı cümle bâb-ullah
Okur anı müderrisler kelâmın "küntü kenz-ullah"
Yüzün "elhamdülillah" der anıncündür yedi âyet
Yazılmış nakşile gör kim beğim satr-ı kelâmullah
Bu bâlâ-yı dilârâyı temâşa eylemek ey dil
Acep sûret, acep hey'et, acep tavrı kelîm-ullah
Acâip mazhar-ı Hakdır "hüvallah-ül ehad" dâim
Eğer hakdır desem vâcip odur "celle celil-ullah"
Huvel-evvel huvel-âhir huvel-hâdî huvel-mühdi
Elâ ferzendisin cânâ ki sensin "bâ-i bismillah"
Ali sensin velî sensin ve hem de hak nebî sensin
Velî gerçeklerin şâhı ki sensin cümle fazlullah
Melâik Âdem-ü Havvâ senin nutkunladır güyâ
NESİMÎ hasbeten-lillah Mesîhî zât-ı rûhullah

35

Âsüman donandı, atlas kuşandı dîbâlar gibi
Yer yüzü Şah aşkına boyandı kemhâlar gibi

Kim ki evlâd-ı Resûl'ü can-ü dilden sevmedi
Kördür anın gönlü gözü, sanki âmâlar gibi

Mustafa vü Murtazâ'yı nur-ı vâhid bilmeyen
Zerrece yoktur îmanı, dini; tersâlar gibi

Haydar'ın evlâdın, kim can-ü dilden medheder
Kalbi doldu nur ile kim, mevc-i deryâlar gibi

Ey NESİMÎ bir gönülde hubb-ı Haydar olmasa
Anda çanlar çalınur güyâ kilisâlar gibi

36

Enelhak söylerim Hakdan Ali-el-arş istivâ geldi
Yüzünden Sûre-i Rahman ale-r-rahman alâ geldi
Misal-i Kâbedir anın.....kim
Bu yetmiş yedi harf oldu yüzünden "Kâf" "Hâ" geldi
.....hurûf çün yüzünden Hak beyan eyler
İşaret buydu Hakdan ki hattın Tâhâ geldi
Yüzünden gerçi heft âyet okurum men kelâmullah
Salât.....kabul olmaz dedi kim Mustafa geldi
Sücûda gelmedi şeytan, hidâyet bulmadı nûra
Sana herkim sücûd etti ana Hakdan atâ geldi
Dem-i İsâ gibi nutkun hayat-ı câvidan eyler
Haka minnet ki vaslından hayat-ı canfezâ geldi
Saçından keşf- olur her dem bana ahd-ü vefâ bûyi
Saçın ahd-ü vefâsından bana ahd-ü vefâ geldi
Ben ol Mansûr'um ey ârif ki Hakdan bulmuşum nusret
Beni berdâr eden kimdir, bu dâr uş Mansûr'a geldi
NESİMÎ buldu lâ'linden hayat-ı çeşme-i hayvan
Ki Hızr âbını kim içdi hayat-ı canfezâ geldi

37

Muhammed'dir cihanın padişahı
Aliyyelmurtaza'dır şems-ü mâhı
Hasan hulk-ı Rıza'ya âşık oldum
Dilim tekrar eder Hasan Şâhı

52

Çün Zeynelâbidin'in kulu olanın
Muhammed Bâkır'dır secdegâhı

İmam Cáfer, Musâ-i Kâzım
Olar vardı Hüdâ'ya doğru râhı

Ali, Musâ Rıza'dan buldu rahmet
Takî yolunda her kim buldu vâhı

Aliyy-ün Nakî, Hasan Askerî hem
Bunları sevenin kalmaz günahı

Olar kim oldular muhibb-i evlâd
Muhammed Mehdi'dir püşt-ü penâhı

Teberrâ vü tevellâ kıldın ise
Vücudun mülkünün kalmaz günahı

NESİMÎ medheder on iki imamı
Ayırma bulardan sen yâ ilâhî

38

Cânımı âşüfte kıldı zülf-i müşk-efşâ Ali
Aklımı divâne kıldı âh bu sevdâ Ali

Her taraftan çekmişim sînemde şekl-i Zülfikar
Baş açık abdalınam gitmez dilimden yâ Ali

Devletinde bâde-i aşkınla pertev katrana
Gül yüzüne karşı olam bülbül-i gûyâ Ali

Gamzeni gören okur "Lâ seyfe illâ Zülfikar"
Vasfını işiden eydür "Lâ fetâ illâ Ali"

Mâsivâ'yi aşkınla âşık cihanda neylesün
Can ü dil rahtın NESİMÎ eyledi yağmâ Ali

Derdmend ettin beni ey derde derman irmeni *
Kalmadı aşkın yolunda bende derman irmeni

İsâ Meryem hakıyçün hiç ihtiyârım kalmadı
Sînemi büryân edersin bağrımı kan irmeni

Kanda bir haç ehli varise cümlesin seyretmişem
Bulmadum bir sana nisbet cân ü cânân irmeni

Örtegör cânâ yüzün kim çeşm-i bed-hû görmesün
Yoksa yolundan çıkarır çok irmeni

Gonca ağzından haber ister NESİMÎ sormağa
Sıdkile vergil haber ey rahat-ı cân irmeni

Tâ tecelliden berü gönlümde sultandır Ali
Hem elif hem nokta-i bâ harf-i Kur'andır Ali

Bağladı ifrit dîvin destini şol demde ol
Hem ezelden rûh-ul'emin pîr-i handandır Ali

Hem gören hem gösteren hem nîze hem seyf-i kemâl
Hem Havâric gözlerine tîr-i peykândır Ali

Hem kopardı kapusunu Hayber'in bir darb ile
Hem duran arşın yolunda şîr-i Yazdan'dır Ali

Mûsi-i İmrân oldur Yûsuf-i Ken'an oldur
Hem Halil'in nârına def'î gülistandır Ali

İsm-i dütah Kanber gör gün dedi
Yetmiş iki pâre kıldı dedi Subhandır Ali

Çün NESİMÎ medh-i Haydar'dır, gulâmı Kanber'in
Zülfikarı Hâricî boynunda bürrândır Ali

* *irmeni*: *ermeni*

Müminin kalbinde rûh-ü cism ile candır Ali
 Kâbetullahdır cemâli, vech-i Subhan'dır Ali
 Hem şeriat, hem tarikat, hem hakikat, mârifet
 Âyet-i ilm-el yakîn ilm ile Kur'andır Ali
 Ol Muhammed kıblegâhı her dü âlemdir Ali
 Şehvâr-ı din ü dünyâ Şâh-ı Merdandır Ali
 Seyyid-i sâdât-i âlem Ahemdin lâhmıdır ol
 Kâinâtın hem velîsi sırr-ı pinhan'dır Ali
 Tig-ü Düldül sahibi seyyid-i Kanberdir gulâm
 Şâh-ı Merdan, Şir-i Yezdân, Mîr-i meydândır Ali
 Yer yüzünde çün senin imsin Ali'dir yâ velî
 Gökte okurlar melekler nûr-ı Yezdan'dır Ali
 Kim Ali'yi bilmedi mel'undur ol Mervân-ı hâs
 Cennet-adn visâl-i hûr-ü gılmandır Ali
 Ey NESİMÎ sen bu medhi rûz-u şeb yâd eylegil
 Şöyle âlemde meşhur din-ü imandır Ali

Ey esedullah-ı gaalib şah-ı Merdanım Ali
 Gönlümün tahtında sensin mîr-ü sultanım Ali
 Senden oldu âşikâre küntü kenzin gevheri
 Kelâmullah nâtık-ı rahmanım Ali
 Eyledin Tûr üzre Mûsâ'ya tecelli özüñ
 Ey beşer sûretli Rahmanım, nûr-ı Kur'anım Ali
 Kâfirim imâna gelmezsem saçın küfrüne ben
 Kaşın mihrabı vechin din-ü imânım Ali
 İlm-ü fazlınla edüp rûh-u cism
 Ey hayat, ey sıfat zat-ı Yezdânım Ali

Sûretinde kıblegâhım dâima nurun.....

Ey meâni cennetinde âb-ı hayvanım Ali

Pârelerlerse NESİMÎ gibi senden şehâ

Tâ ebed kaaim seninle ahd-ü peymanım Ali

43

Hak katında âlemin mahbubu Rahmandır Ali

Evliyâlar serveri hem Şah-ı Merdandır Ali

Hem Hatice, Fâtıma dahi Hasan ile Hüseyin

Şah-ı Zeynelâbidin nûr-i Yezdandır Ali

Hem Muhammed Bâkır ü Câfer imamülmüminîn

Mûsa-i Kâzım, Takî, Şah-ı Horasandır Ali

Hem Takî vü bâ Nakî sultan-ı Ali'dir Askerî

Mehdî-i sâhip-zaman ol sırr-ı Suphandır Ali

Ey NESİMÎ men aref sırrın bilendir âdemî

Âdemin sûretinde harf-i Kur'andır Ali

44

Vücûd musaffâ-yi esmâ değil mi

Bu sırrı bilmeyen âmâ değil mi

Müsemmâdır haffi ey kenz-i mahfi

Şühûd-i kenz-i Hak ahfâ değil mi

Kitâb-ı Hel-etâ ve sırr-ı tenzil

Kaşınla zülfün "ev ednâ" değil mi

Tekarreb yâ Habib-el Hakkı minnâ

Vücûdun maksad-ı aksâ değil mi

Semâvât-u arzînin kelâmı

Medârim lâm yâ â'lâ değil mi

Zuhûr-i nûr-i İbrahim u Haşim

Bendin Mustafa duhâ değil mi

Tecellisi vücud-i lâmekânın
Mesâhif-i nûrâna asfâ değil mi

Tecellî-i lika-yi Hak Taalâ
Bu mazharda kılan evlâ değil mi

Cemâlin Ahmed'in gördü NESİMÎ
Vücûd-i evhâ mâ yûhâ değil mi

45

Gel ey zâhid hodbin dolaşma sen bu meydânı
Ki bunda hergiz at sürmez tehi zannetme irfânı

Geçüp şekl kemâle irmek istersin
Elin çek gayri sevdadan tavaf et kâmil insânı

Ki konmuştur Hüdâ hakkı Muhammed nûru anlarda
Libâs-ı gayriye tâ kim süre Hak işbu erkânı

Eğer ben bilmişem dersen haber ver imdi ey zâhid
Nedir ol küfr-i ekber kim eder mümin müselmanı

Buna küfr-i heva derler, irişmez âlemin aklı
Ki bu bir mâceradır kim bulunmadı hadd ü pâyânı

Bu küfr-i bi-nihâyetten heme mü'min olur âlem
Eğer bir zerresin Hâlık kılardı kula ihsânı

Düşenler işbu küfr içre bu dört mezhebden el çeksün
Ki bu din-i Muhammed'dir kabul etmez müselmânı

NESİMÎ dâr-ı Mansûra gelince Hakkı hoş gördü
Dedî bu fânîde kani duran ahdın Süleymânı

46

Yine evvel bahar oldu, erişdi Feyz-i Rabbâni
Kamû sır âşikâr oldu, kuruldu bezm-i irfânı

İçen câmu hurûş eyler, meyi mecnûn nûş eyler
Cünûn deryası cûş eyler, kim oldur beyt-i Rahmâni

Açıldı gonce-leb güller, hicâba düşdü sünbüller
Kılar efganı bülbüller, göründü sun'ı Yezdâni

Şükûfe geldi rengârenk, sanurlar kim ederler cenk
Kamu yerden tutup âhenk, okurlar vird-i Suphâni

Acep lütfeylemişdir Hak, verüpdür lâleye revnak
Gül-i nesrin ile zanbak, ziyaret kıldı reyhâni

Gelüp nerkis bu meydana, benefşe oldu divane
Hücum etti levendâne sanursun yokdur akrâni

Çeküpdür erguvan leşker, sokupdur başına miğfer
Verüpdür sûsene hançer, kuruldu ceng-i sultâni

Olup nesrin zanbaklar, dikildi yere sancaklar
Açıldı cümle yapraklar, müzeyyen kıldı gülşâni

Öter bülbül yuvasından, gül açılır safâsından
Melâikler gıdasından, dilerler ehl-i isyâni

Bu san'at sun-i ferdâdır, haberdâr ol ki inşâdır
Bu âlem gör ki kübrâdır, mükerrem kıldı insâni

Bizimçün cümle bu nimet, eder şems-ü kamer hizmet
Kurulmuşdur yeşil künbet, tükenmez aslâ devrâni

Gece hizmette İsrâfil, alur ervâhı Azrâil
Nüzûl-i Vahy-i Cebrâil, bize indirdi Kur'âni

Bize lütfeyledi enhâr, pişirir çiğleri çün nâr
Ki cümle bize hizmetkâr, gör imdi lütf-ü ihsâni

NESİMÎ sözünü fâş et, Hüdâ avniyle yoldaş et
Senin lütfünle yoldaş et, bize ol demde îmânı

Merhabâ insan-ı kâmil cânının cânânesi
 Âlemin cismi sedefdir sen de bir dürdânesi
 Yüzüne (Seb-ül mesâni) okuyan gündün beri
 Gör nice divâne düşmüş yine ol divânesi
 Tâ (Sekahüm) şerbetinden içmiş ol hasta gönül
 Sırr-ı ev ednâyı buldu kaydını humhânesi
 Ol Hızır bîçare içmiş âb-ı hayvan dediler
 Tâ leb-i lâlîne ermez
 Çün bize mâlûm oluptur mâni-yi ümmülkitap
 Ârifin sem'ine sığmaz zâhidin efsanesi
 Ahsen-i takvime bakın nice "Enelhak" demiş
 Bes niçün berdâr oluptur Mansur'un divânesi
 Kande kim şem-i cemâlin sohbet-i rûşen kılar
 Uş NESİMÎ'nin ana karşı yanar pervanesi

Ger sana şerh eyler isem hâcet-i esmâmızı
 Bilesin sırr-ı urfucu leyile-i esrâmızı
 Biz Hüdâ'yı bilmişüz ilm el-yakîn, ayn el-yakîn
 Görmüşüz her şeyde zâhir Hâlık-ı yektâmızı
 Kim fakiriz sûret; biz mânide sultanlarız
 Bendeyiz, amma ki âzad eyledik mevlâ'mızı
 Zâtımız ruh-ı mücerrettir, biz anda doğmuşuz
 Nâ-halef ferzend olup unutmayız âbâmızı
 Zâhir ü bâtında hiçbir ayru yoktur aradan
 Sûreti ta'n-eyleme, fehmetmeden mânâmızı
 Ruhulkudsün bize mesken cânib-i kuddûs idi
 Çâr anâsırdır bize bahş ettiren me'vâmızı
 Ey NESİMÎ "Kabe kavseynin" beyânın eyle kim
 Bileler Hak'dan rümûz ev ednâmızı

Bana Nâ-Hak diyenler, bu vücûdum oldu Hak
Kâinâtın eyemeninden gösterir envâr-ı Hak

İşte Fûrkan, işte İncil, işte Tevrat-ü Zebur
İşbu Şâh geldi okudu ferman-ı Hak

secde

Sofi inkâr eyleme gel hûp suret görmeğe

Ey kelâmullahı münkir, secde kıl âdemde Hak

Sûretin “innâ fetahnâ” “kaf vel-Kur’an” yüzün
Cümle esmânın hurûfun gösterir zâtında Hak

Ey NESİMÎ kılma inkâr vech-i hûban sûreti
Cümle mâna kâmil oldu kudret-i zebân-ı Hak

Esselâm ey şâh-ı Merdân esselâm

Esselâm ey sarr-ı pinhan esselâm

Esselâm ey kâşif-i ilm-i ezel

Esselâm ey cümle burhân esselâm

Esselâm ey dürr-i derya-yi elest

Esselâm ey gevher-i kân esselâm

Esselâm ey zât-ı pâk-i Mustafa

Esselâm ey nûr-i îmân esselâm

Esselâm ey sâk-î kevser imâm

Esselâm ey kible-î cân esselâm

Esselâm ey Haydar-ı Düldül-süvâr

Esselâm ey halk-ı Rahman esselâm

Esselâm ey zâhir ü bâtın ayân

Esselâm ey genc-i pinhân esselâm

Esselâm ey sâhib-i lütf ü kerem

Esselâm ey kân-ı ihsân esselâm

Esselâm ey pişvâ-yi evliyâ
Esselâm ey âl-i imrân esselâm

Esselâm ey cümle şâh-ı kâinat
Esselâm ey cümleye cân esselâm

Ey NESİMÎ, Şah'a der yüzbin selâm
Esselâm ey Şah-ı Merdân esselâm

51

Sırr-ı esrâ'nın gevheriyem men müsliman olmazam
Ehl-i îman-yakînım men müsliman olmazam

Tarıyı bilirem tapdım küfür-ü îman niderem
Küfrü verdim aldım îman men müsliman olmazam

Ez şerîat var tarikat çok kitabı okudum
Bu kitabı çünkü bilirem men müsliman olmazam

Kâbeyi büthanedeki farkeyleyen ge'sin beri
Bu sözün küfrü nedir kim men müsliman olmazam

Çün benim atam müslimandır anam dahi veli
Bu müsliman şer'i nidem men müsliman olmazam

Hak benim, Hak bendedir hak söylerem hakdır sözüm
Olur ise kâfir olsun men müsliman olmazam

Ey yüzü Kâbe, cemâli "Rahmet-en lilâlemin"
Senden özge yok kimesnem men müsliman olmazam

İstedim buldum Hakkı ben Tanrıya şükr eyledim
Bil yakın kim Hüseyin'yem men müsliman olmazam

Ey NESİMÎ bildim Hakkı ikrar eylerem
Ki muvahhid mümin oldum men müsliman olmazam

52

Ben ki dervîşem fakîrem padişâh-ı âlemem
Rûh-i bî-rengim eğerçi renge geldim âdemem
Şeş cihetten çâr anâsırdır beni fâş eyleyen
Yoksa ben gencine-i vahdette nûr-i mübhemem
Ol mehâbetle ne var abâya düşdümse halef
Âlem-i tahkîka baksan cümlesinden akdemem
Cennet-i firdevs için bir lâhza gamgin olmazam
Tâlib-i didâr-ı yârim şâdımânım hurremem
Söyleyen Hakdır benim dilimde her dem, yoksa ben
Çar anâsırdan mürekkep bî-lisanım ebkemem
Ey NESİMÎ çünkü iş takdir elinde işlenür
Fârigim dünya vü ukbânın gamından bî-gamem

53

Dilberâ ben senden özge ömr-ü cânı neylerem
Tac-ü tahtı mâl-ü mülkü hânımânı neylerem
İsterem vasl-ı cemâlin tâ kılâm derde devâ
Ben senin bîmârınam özge timârı neylerem
Çok dualar kıluram ol Hâlikın dergâhına
Çün muradım hasıl olmaz ben duayı neylerem
Ey müselmanlar takdir yazıla hoşdur visâl
Çünkü yârdan ayrı düşdüm bu cihanı neylerem
Dilber eydür, ey NESİMÎ sabr kıl etme figan
Ben bu gün sabr eyleyüp nâle figanı neylerem

54

Ben ol sâdık kulam ki Câferiyem
Hakikat söylerem ben Haydariyem

Hasan hulk-i rizadır nur-i geçmim
Hüseyin-i Kerbelânın yâveriyem
Ki Zeynelâbidin'dir mâsum-i pâk
Muhammed Bâkırın has leşkeriyem
İmâmımdır iman Câfer-i Sadık
Sanur münkir beni ki serseriyem
Güherdir Mûsa-yi Kâzım hakikat
Ali'yi tanıdım has Câferiyem
İmam-ı Takî'dir şah, Askerî hem
Nakî canım, gulâm-ı Askerî'yem
Muhammed Mehdi'dir hak hüccetullah
Ali'yi sevmeyenlerden beriyem
Neyim men kim olam muhibb-i evlât
Velî gerçek muhibler kemteriyem
Eğer güllab ile yur isem ağzım
Diyebilmem ki Şahın Kanberiyem
Neyim men kim olam gerçek cihanda
Velâkin Kanberinin çâkeriyem
NESİMİ'yem Yezid'e lânetim var
Ezelden ben mecaz-i Haydarîyem

55

Muhammed Mustafa cismimde cânım
Aliyyel - Murtaza dinim imânım
..... zuhûr etti hakikat
Hüseyinîyem belî yokdur gümânım
İmam Zeynel - abâ aynım çerâğı
Muhammed Bâkırâ gizlidir kânım

63

Câferi Sâdıkam merd-i sâdık
Mûsâ Kâzım için kaydını kanım

Ali, Mûsâ, Rizâ dilimde zikrim
Muhammed Takî'dir defter-ü divânım

Aliyyün - Nakî'yi candan severim
Hasan-ül Askerî mâsum civanım

NESÎMÎ pâyine yüz sürmek ister
Muhammed Mehdî'dir sâhip zamanım

56

secde

Zâhidâ toprağa baş urmakla bulunmaz Naîm
Âdeme kıl secdeyi, gel olma Şeytanurrecim

Sed edüp mescit kapusun, yürü var meyhaneye
Tut bu râhı işbudur Hazâ Sırât ül mustakim

Bul bu meyhane içinde sâki-i devranı sen
Bâdeyi nûş et, de "Bismillahirrahmanirrahim"

Mal ü evlâd ü ayâlin terkinî kıl, âşık ol
Faide vermez dilâ, gel olagör kalb-i selim

Ey NESÎMÎ çünkü ilhâmât-ı Haktır sözlerin
Âşıkta tahkîk vuslat-ı ezel va'dülkerim

57

Ey yanağın Tûr-i Sînâ, ey hattın vahy-i kadim
Ey tecelliden çü bildi Hakkı Mûsâ-i Kelim

Zülf-ü kaş-ü kirpiğindir yedi hat ümmülkitap
Fâzlı olmuş gözü "Bismillâhirrahmanirrahim"

Üstüvandır zâhir oldu Hak zelel-arş istivâ
Müntehâdır müntehâdır müntehâ vech-ül kerim

64

Ahmed-i Muhtar gördü Hakkı anda bir gece
Hat-tu hâlıdır beyânı gör bu habbât-ı naîm

Cümle zî-rûh eylemişsin sen çü ferd-i lem-yezeli
Görünen mâna budur hazâ sırat ül - mustakîm

“Rabbenâ etmim lenâ” andan bulundu nûrinâ
Gör bu hüsnü kim dirildir der zaman azm-i remîm

Cümle eşya nâtık oldu fazl-ı Hakdan lâyemût
Vech imiş bâkî sera-yı câvidan arş-ı azîm

Ey NESİMÎ secde şol dilberin dîdârına
Kim ki sâcid olmadı, oldu adı dîv-i recim

58

Yok iken yer ile gök ben ezelden var idim
Gevherin yek dânesinden ileri berkâr idim

Gevher-i âb eyledim tuttu cihanı ser-beser
Yeri göğü arşı kürsü yaradan Settâr idim

Girdim âdem donuna kimse ne bilsin sırrımı
Ben Beytullah içinde tâ ebedden var idim

Gezmişin ben on sekiz bin âlemi gerdiş ile
Ol deygânın altında sac kızdıran ol nâr idim

Ol yezîd-i Mervâniler soydular postumu
Enelhak çağıran Mansûr ilen ber-dâr idim

Soydular postumu gaip oldum ol zaman
Kimseler bu resmi bilmez Hakkile sırdâr idim

Ey NESİMÎ Hakkı hak tanımışım bî-güman
Çün o idi beni yaradan ben ona dâd-kâr idim

Çünkü derviş olmuşam şâh-ı cihandan fâriğim
 Bende-i sultan-ı aşkım iyn-ü ândan fâriğim
 Şöhretinden geçmişim dünyâ-yi fânînin tamâm
 Bî-nişanı bulmuşam nâm-ü nişandan fâriğim
 Dalmışam deryâ-yi bî-pâyana gavvâs olmuşam
 Kân-ı gevher bulmuşam derd-ü ziyandan fâriğim
 Dünya vü ukbâ benim aynıma gelmez zerrece
 Mâl-ü mülkü neylerem kevn-ü mekândan fâriğim
 Çünkü nakşından temâşa eyledim nakkâşî ben
 Cennet-ü firdevs ile hûr-ü cinandan fâriğim
 Ömrü geçdi zâhidin şekk-ü gümân-ü vehm ile
 Hakkı buldum ben yakıyn, şekk-ü gümândan fâriğim
 Çün NESİMÎ'yem ki kıldım fakr-ü fahri ihtiyâr
 Tâc-ü taht-ü raht-ü baht-ü hanümândan fâriğim

Gün olur mecnun gibi dîvan-eder aşkım benim
 Gün olur dost şem'ine pervân-eder aşkım benim
 Gün olur ki bu vücudum şehrin virân eder
 Gün olur ki sanki bir merdân eder aşkım benim
 Gün olur ki kendi kendim bilmezem hâmuş eder
 Gün olur ki dopdolu meyhan eder aşkım benim
 Gün olur erbâb-ı mey meclisini inkâr eder
 Gün olur ehl-i dile meyhan eder aşkım benim
 Gün olur dildâra vuslat olmağa zâr intizar
 Gün olur zülf-i nigâra şan eder aşkım benim
 Gün olur can vermeğe cânan için râzî eder
 Gün olur NESİMÎ veş uryan eder aşkım benim

Demişim ben lebine lâl ile mercan demişim
Gör ne nutk ile acep cânıma cânan demişim

Demişim fâş-i dilim halk içinde ben dost
Yâr ile sırr-ı nihân arada pinhân demişim

Yârimin hilkatini bilmek için dem-be-dem us
Yüzüne ben dil ile sûret-i Rahman demişim

Bülbül kuds benim, sûret-i Rahman güldür
Gül yüzün sûretine tâze gülistan demişim

Kân-ı cevherdir anın lâ'li ve ben cevheriyim
Cevherin cevheri ben lâ'l ile mercan demişim

Hatt-u hâlin ne bilür vâiz-i beyhûde-sühan
Ben anın şerhine gör kaf ile Kur'an demişim

Şeb-i rûşen ki yüzün mûy , visal
Yüzüne o gece ben şem'-i şebistan demişim

Çün NESİMİ'yim anın göz-ü kaş-u kirpiğine
Merdüm-i kalb-şiken Rüstem destan demişim

Bülbülüm gülşende ben, gülzâra yokdur minnetim
Dostlar minnet Hüdâya hâre yokdur minnetim

Cân-ü diller vermişim dilber hayal-i hattına
Çün müyesser kıldı Hak, dildâra yokdur minnetim

Nideyim bend olmuşum zencir-i zülfün bendine
Mansûrum meydana geldim dâra yokdur minnetim

Tanrı hakkıyçün bugün baş eğmezem nâ-merde kim
Ben bana tek yâr olayım yâre yokdur minnetim

Vâhid oldum yâr ile yârım bugün minnet Hakka
Ey NESİMÎ zerrece agyâra yokdur minnetim

63

Tâ yüzün gördüm nigârâ gamdan âzad olmuşum
 Kulluğundan Pâdişahım hüsn ile yâd olmuşum
 Gelmişim didârına tâ canımı kurban edem
 Ey dudağın câna şirin, gör ne Ferhad olmuşum
 Tâ cemâlin mushafından okudum "seb'almesan"
 Seb-hânım, hâfızım, Kur'anda üstad olmuşum
 Tâ Irak içinde bir muvahhid bulmadım
 Âşık-ı Mısır'am, velî müştak-ı Bağdad olmuşum
 Çün seni gördü NESİMÎ dedi bâ-âvâz bülent
 Aşk ile ben âşınâyım akl ile yâd olmuşum

64

Ey bana nâ-Hak diyenler, kandedir seni Yaradan
 Gel getir isbatını kimdir bu şey'i yaradan
 Gel bana söyle kimdir bu nutkundaki
 Söyleyen, söyleten, işittiren her yânedem
 Çünkü bu şehrin içinde mescid ü meyhâne var
 Ehl-i Hak fark eylemez hiç mescidi meyhânedem
 Zâhidâ, zühde bakup âşıkta taan eyleme
 Hiç kimesne ayırmadı menzili meyhaneden
 Sofi sen seccadeyi, tesbihi al yürü mescide
 İntizarız biz dahi dâvet gelür humhânedem
 Ey NESİMÎ onsekiz bin âlemin maksûdu Hak
 Kim ki bu devrânı bilmez sür çıkar devrânedem

65

Hüdayâ, girü vasl ile cüdâ düşdüm nigârımdan
 Felek hışm etti, ayırdı beni gül yüzlü yârımdan

Benim gönlümde bu idi senin yolunda ey dilber
Melâmet hırkasın geyüp çıkam nâmus-i ârımdan
Ne tâli' bana yâr oldu ne yârım gam-güsar oldu
Ne açıldı kara bahtım, ne güldüm gül-izârımdan
Senin meyl-i mahabbetin benim cânımda muhkemdir
Yayılmış cisme kan gibi çıkup gitmez damârımdan
Ölem bir gün, yatam bin yıl, tenim toprak ola küllî
Mahabbet kokusu gelür yel esdikçe mezârımdan
NESİMİ'nin yine âhı erişdi göklere vâhı
Sıkılma ey hûbların şâhı seher vaktında âhımdan

66 (*)

Gönül şâd ol melûl olma cihanın yoğ-u varından
Demi hoş gör çü âkilsen ne hâsıl intizarından
Bilürsen iki köprüdür bu dünya bahri ey âkıl
Nice şâh-u gedâlar geldi geçdi hep kenârından
Cihan bir pîrezendir kim nikâh olmuş nice hâna
Gel, ol ârif, gönül verme anın kavlı-ü karârından
Hakikat ilminin bahrin ne bilsin her tahâretsiz
Ki Cebrâil-emin uçmaz bu deryanın kenârından
Ne vardır yerde gökte cümlesi örtülüdür Hakdan
Bilürsen kim zuhûr etti Hüdânın "Kün" hitabından
NESİMİ'nin sözün ey dil işit gel can kulağıyla
Ki Hak sırrın ayân etmiş Ali'nin Zülfikarından

* Bu gazele, XVII. yüzyıl yeniçeri saz şairlerinden Haliloğlu'nun olarak ta raslanmaktadır (Bk. Cahit Öztelli, Türk Dili, sayı 57; Sadettin Nüzhet Ergun, "Bektaşî-Kızılbaş-Alevî Şairleri ve Nefesleri", sayfa 114).

Sana gönül vereliden bana dört nesne yâr oldu
Biri hasret, biri firkat, biri nâlân, biri efgan

Cemâl-i vâsım ey dilber bu dört nesneyle zeyn olmuş
Biri hasret, biri firkat, biri nâlân, biri efgan

Bu dört nesne sana mahsus, senin, her kimseye yoktur
Biri hüsnün, biri hulûk, biri cennet, biri rıdvan

Bu dört nesneleri tutsun seni her kim ki severse
Biri Tevrat, biri Zebûr, biri İncil, biri Fûrkan

Bu dört hak Hak için Yâ Rab ayırma yârimi benden
Biri Mekke, biri tekke, biri külhan, biri zindan

Bu dört derviş duâsından NESİMÎ olmasun mahrûm
Biri hâlis, biri muhlis, biri mestan, biri hayran

Gel berü fehmeyle gör cisminde kimdir cân olan
Uş bu dilde söyleyen cân içre hem cânân olan

Bî-nişan cânıdır nefes kâmil kelâm-ı fazl-ı Hak
Al bu defterden sabak ey tâlib-i rahman olan

Her ne vardır sendedir sen senden iste Rabbını
Aşk-ı Subhan kendidir can şehrine sultan olan

Seyr-ile seyrân kılar yüzündeki ol pâdişah
Kendidir ki görünür ol bir zaman mihmân olan

Gör Muhammed mi'râcında Şâh-ı Merdân remzini
Dosta mahrem kim idi ol kapuda arslan olan

Her tabibe söyleme gel sen bu aşkın remzini
Lâ-cerem derd ehli candır derdine derman olan

Ârif isen gel berü dünyâyı ko didâra bak
Pâdişahdır kıyl-ü kalden kim geçüp uryan olan

Can konukdur billâh lütf-eyleyüp incitme gel
Lâ-cerem seyrân kılar bir gün ana mihman olan

Ehl-i nâtık Tanrı'sın irfânda buldu sıdk ile
Irmedi bu mâniye her bî-haber nâdan olan

Bir kemâl-i mârifet kesb-et olasın âşınâ
Hazret-i Hak'dan ayru değıldir irfân olan

Derviş olan kimsenin her dâim "eyvallah" işi
Yedilür bir kıl ile hem sâhib-i erkân olan

Hükmü çokdur Hâlikın, ebsem NESİMÎ urma dem
Akla sığmaz lâ-mekân bahrinde bî-pâyan olan

69

Gam değıldir merhamet edersen yâr için agyâre ben
Yer ederdim başım üstünde gül için hâre ben

Acısı gitmez derunumdan benüm tâ haşredek
Hemdem olmadan ölürsem ol şeker güftâre ben

Eşk-i çeşmim rûyunu âlemlere fâş eyleyen
Yohsa sözümü ölsem etmezdim deyyâre ben

Yüzüme bir gün gülerse gül gibi bir yel eser
Bilmezem ki neyledim ol bî-vefâ dildâre ben

Dolaşırsın yel gibi her bî-vefânın zülfüne
Ey NESİMÎ görmedim sencileyin âvare ben

70

Hem-dem olaldan bizimle sen gül-i nâzik beden
Ey lebi gonca gözüne olduk ağyârin diken

Lütfedüp ağyâra öpdürme elin Hâtem gibi
Kangı taş katıyse ursun başını ey sîm-ten

Bûstanda yok gelürmüş kaamet-i şimşâdına
Kanı varsa taşra çıksun bir kadem serv-ü çemen

Öldürürdü gam âşıkı ger bir nefes âh etse
Nâle mi kıl sun benim rûhum yâ ölsün mü seven
Atlası çarhın NESİMÎ çarha sûret vermedi
Yaraşdı şol altun benekli minten

71

Deldi bağrım bülbül-i biçare nâlânın senin
Yohsa aldırдын mı sen de verd-i handânın senin
Bana benzersin behey biçare ârâm etmeyüp
Subhadek bu halka rahat etmez efganın senin
Gülşeni külhane döndürdü o gül renk âteşin
Nâr-ı hicrandan mı halketti Hüdâ cânın senin
Ey felek bir yara açдын sîneme hiç çâre yok
Zehr ile âlûde olmuş tîg-i berrânın senin
Her zaman goncesi açılmadan eyler hazan
Dilerim Hak'tan yıkılın kasr - u eyvânın senin
Çünkü Seyyid NESİMÎ dîr oldun visâl-i yârdan
Ağlasun kan ağlasun bu çeşm-i giryânın senin *

72

Dil bina-yi Kibriyâdır yıkma gönlün kimsenin
Genc-i esrâr-ı Hüdâdır yıkma gönlün kimsenin
Dest-i Kudretle yapılmış sun'î Mevlâdır gönül
Milk-i aksâ, dil bekaadır yıkma gönlün kimsenin
Müminin gönlünü al eyle izzet ve hizmet et
Zira kim envâr-ı Hakdır yıkma gönlün kimsenin
Kalb-i mümin beyt-i Hakdır, hacc-ül ekber andadır
Secdegâh-ı Mustafadır yıkma gönlün kimsenin
Ey NESİMÎ bil ki Hakkın kendi vahdethanesin
Cilvegâh-ı enbiyâdır, yıkma gönlün kimsenin

* Bu şiirin üzerinde "İlâhi Muhayyer Makam" yazılıdır, ki bundan muhayyer makamında bestelendiği anlaşılıyor.

Cân hüsnün şem'ine pervanedir bilmez misin
Dil aşk zencirine şükrânedir bilmez misin

Deđim dilber lebin öpsem devadır derdime
Dedi her bûsem bin kanedir bilmez misin

Deđim dilber lâ'l-lebin beni mest eyledi
Dedi her mestin yeri meyhanedir bilmez misin

Deđim dilber acep bu azaplar bendene
Dedi yâ merdânedir bilmez misin

NESİM'yi ta'n-eyleme yürü ey zâhid-i sofu
Pendini gûş eylemez divânedir bilmez misin

Mecâz-ı yâr, yâr olmaz hakîkî yâra aşk olsun
Değil efsâne beyhûde heman didâra aşk olsun

Beni abdâl edüp aşkın bıraktı baş açık böyle
Nideyin cür'adânı men, bin esrâra aşk olsun

Benî Mansur-veş zülfün diler kim eyleye berdâr
Heman bu müşkil içinde kurulmuş dâra aşk olsun

Cemâlin kâbedir gûyâ müselsel zülfün örtülmüş
Tavâf-ı hac ise oldu der-ü dîvâre aşk olsun

NESİMİ bunca yıllardır ki derdinden esir oldu
Yanıup demedin bir gez behey âvâre aşk olsun

.....
.....
Bir can gördüm diri yiyor yılanı
Emanete hiyanet ettiği çün

Ay doğanda Hak yoluna seğirdir
Gün doğanda cüml-âlemi yürüdür
Bir can gördüm yediği kandır irindir
Akça faizini yediği için

Bu bir hayır öğüt, gel sen bunu tut
Şeytana uyarısan imanımı sat
Bir kadın gördüm bir yüzü âdem, bir yüzü it
Erinden izinsiz el çocuğu emzirdiği çün

İsâ Peygamberin tahtında vezir
Hakkı nerde çağırısan orda hazır
Bir can gördüm yedi başlı bir hınzır
Yezid'e kuşağın çözdüğü için

NESİMÎ'yem bu mânaya erilmez
Bu bir gizli sırdır, nâdâna denmez
Bir can gördüm derdine derman bulunmaz
Hakikat ehline yol verdiği çün

76

Ey gönül her bir vücuddan can umarsın ne acep
Bî-keremden lûtfîle ihsan umarsın ne acep

Bî-basardan mânî-yi keşf-ü kemâl mârifet
Bî-haberden sohbet-i irfân umarsın ne acep

Her kayanın lâ'li olmaz her denizin gevheri
Her sedeften lü'lü-yi mercan umarsın ne acep

Dedi: nâ-mahrem ne bilsün evliyânın sırrını
Kâfirin kalbinde sen imân umarsın ne acep

Ey NESİMÎ bî-vefâdan umma sen resm-i vefâ
Bî-vefâdan râh ile erkân umarsın ne acep

Ey atı Düldül, kulu Kanber, kılıcı Zülfikar
 Ay-u gün, yıldız elinde saat-ü leyl-ü nehâr
 Levh-i mahfuzda yazılmış Hâlik-i perverdigâr
 “Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar”

Nokta-i nûr-i nübüvvettir Muhammed Mustafâ
 Zâhir oldu on sekiz bin âleme nûr-ı dücâ
 Çün kelâmullahı nâtıkdır Alyyelmurtazâ
 “Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar”

“Lâ fetâ” bahrında gördüm suret-i ummânı il
 Heybetinden dönerdi çarh-ı felekte Azrail
 Bu mübarek ismi gökte yâdî kıldı Cebrâil
 “Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar”

Ey NESİMÎ dün̄ye vü ukbâda şâhımdır Ali
 Destigirim dem-be-dem püşt-ü penâhımdır Ali
 Sahib-i levh-ü kalem feyz-i ilâhımdır Ali
 “Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikar”

Eğer îman deyüp küfrün verirse
 Anın küfrüne münkir olma zinhar

İman küfürdür içinde
 Sanemler kulluğunda bağla zünnar

Sücûd eyle müdam didâra karşı
 Âdem oldur ola makbul-i didâr

Mertebesiz Hakkı bulmak hem olmaz
 Buyurdu böylece Ahmed-i Muhtar

Gerek bu yolda bir mürşid-i kâmil
 Haberdâr ola her dertten haberdâr

Hakîm ola bu yolda reh-nümâlar
Tâlib oldur düşe bu yolda bîmâr
Bu şehîr içinde hasta düşdü cânım
Tabib aşka verdi şerbet-i kâr
Yaturdum bunda gaflet uykusunda
Beni bir merd-i kâmil etti bîdâr
Uyandım aşkile açdım gözümü
Gözümden çünkü çıkdı gayri diyar
Alan Hak'dır veren Hak'dır cihanda
Yine kendidürür her işde ser-kâr
"Enelhak" söyleyeni görmedin mi
Kimin soydu, kimin çekdi berdâr
Budur infâkile enfas beyânı
Haberdâr ol haberdâr ol haberdâr
İki yüz altmış dört yıldan sonra
Bu nazmîle bunu ettim ben izhâr
Yine bu hâki, bâdi, âbi, âteş
Kafesinde giriftârım giriftâr
Çü âkîl nârına düşdü NESİMÎ
Açıldı nâr içinde bana gülzar

79

Perde altında kim oldu gems-i devrân âşikâr
Şîr-i Yezdandır gönül âhûsunu kıldı şikâr
Ol Aliyy-el Murtazâ kim gönlümüz maksûdudur
Sırrın izhâr etmek için uş ademden oldu var
Evvel-ü âhir Ali'dir, zâhir-ü bâtın Ali
Bir güneşdir kim yüzüne urmadı gamdan gubâr

76

Uş hadîs-i Mustafâ'dır (lâ fetâ illâ Ali)
Hem Nebînin sözüdür (lâ seyfe illâ Zülfikar)

(Şehr-i ilmim ben, Ali'dir kapusu) dedi Resûl
Pes Ali bâbında yâr olmak gerekdir hâksar

Can-ü dilden ben NESİMÎ medh okurum Şâh için
Netekim cânım bu cismim iğre kılmışdır karar

80

Bir dahi görmek cemâlin gönlüm ey can arzular
Hasta-i derd-i firakın derd-i derman arzular

Ben seni arzuladım ey cân-ı cânânım n'ola
Teşne-i vaslın nigârâ âb-ı hayvan arzular

Vird-i tûtî gabgabı sîmin çevgân zülfün teli
Mürğ-ı rûhum neyleyem ol gûy-ü çevgân arzular

Gönlümüz arzuladı ger vasl-ı cânânı n'ola
Kim yakındır arzusu derviş-ü sultan arzular

Gel sen ey can gör NESİMÎ'nin hayal-i hâmını
Hâtırı derbend-i zindan hûri gülman arzular

81

Çünkü bildin mü'minin kalbinde Beytullah var
Niçün izzet etmedin olarda kim Allah var

Gel enelhak defterinden al sabak ey zât-i pâk
Dem-be-dem bâtil tasavvur etme Hakk-ullah var

Her ne var âlemde, var âdemden iste Hakkı sen
Olma İblis-i şakî, âdemde sırrullah var

Kimseyi tân etme ey dil sırr-ı Hakka vâkif ol
Nûr-ı Hakdır cümle eşyâ, sanma gayrullah var

Kim ki mâmur eyledi vîrâne gönlün Hak için
Âferin tahsin anın beytinde sırrullah var

gönül imarı

Sofinin ger var ise dilinde zikr-i lâ-ilâh

Âşık-ı sâdıkların kalbinde illâllah var

Pehlivân-ı aşk olur nefsini fehm-eyleyen

Hem erenler meclisinde ana eyvallah var

Genç-i mahfidir hakikat ey NESİMÎ söyleme

Ebsem ol fâş eyleme burada çok gümrâh var

82

Çarh elinden gözyaşı çağlar gelir, çağlar geçer

Bu acib dünya imiş beyler gelür, beyler geçer

Müşkülüm benim budur yârdan ayrı düşmüşem

Görmezem gül yüzün aylar gelür, aylar geçer

Yârdan ayrı kimseye meyl etmemek için güzel

Zülfü ucu gönlüm bağlar gelür, bağlar geçer

Ney gibi figan ederdim her gece tâ subhadek

Dilberin cevri çeken ağlar gelür, ağlar geçer

Toz bulaşmasun deyü ebrûları her dem dilberin

Gözün çeşmeleri çağlar gelür, çağlar geçer

Gel NESİMÎ kulunun haline bak, eyle nazar

Eşiğinde dem-be-dem ağlar gelür, ağlar geçer

83

Meşrebidir herkese yâran olur Bektaşiler

Kimse bilmez sırların, seyrân olur Bektaşiler

Sofrasında nân u nimet dopdolu şâm u seher

Varmı sarf etmeğe merdan olur Bektaşiler

Öldüler ölmezden evvel, buldular Hakkı ayan

Zümre-i irfan içinde can olur Bektaşiler

Dest-i pîrden bir kadeh nûş ettiler bezm-i elest

Daima esrük gezüp mestan olur Bektaşiler

78

Bektaşilerin
cömertliği ve
civanmertliği

Hacı Bektaş Veli'nin bendesi, efkendesî
Tekke-i aşkta bu gün mihman olur Bektaşiler

Tâc u pelh, tig, teber mürşide teslim oldular *
Ey NESİMÎ, sînesi uryan olur Bektaşiler

84

Ay sıfâtın sûre-i Rahmana değmez mi, değer
Dost cemâlin kaf ile Kur'ana değmez mi, değer
Her saçın yüz Çin Maçın'dır iklimine
Hatt-u hâlin Rûm-u Hindistana değmez mi, değer
Leblerin la'l-i Bedahşan'a aynı emlâkdir
Dişlerin dür ile mercana değmez mi, değer
Tek fesahat et, diriltir bir sözün yüz mürdeyi
Her söz ağzında senin yüz cana değmez mi, değer
Tâ NESİMÎ oldu kurban ol cemâlin âyna
Men NESİMÎ sen şâha kurbana değmez mi, değer

85

Dediler yanağına lâl ile hamrâ dediler
Yüzünün pertevine nûr-ı mücellâ dediler
Dediler şûle-i iman saçının zulmetine
Anberîn sünbülüne anber-serâ dediler
Dem-i îsâ gibi nutkunda akar âb-ı hayat
Rûh-i kudsi lebine şeker-ü helva dediler
Düşeli senden irâğ, oldu bu hâlim şedit
Gözlerim katresine gör nice deryâ dediler
Ne zîbâ sûret olursun sûretine
Ki sücût eylediler hüsnüne zîbâ dediler

* *Pelh-palh* : doğrusu "palhank" olup anlamı (dizgin, ip) ol-
makla beraber Bektaşilerce kemer üstüne takılan bir taştır.

Boyunu gördü senin Tûbâ bu hâlinde velî
Bu ne hırâman, bu ne serv-i dilâra dediler

Düşeli sem'ine yârın NESİMÎ yanar imiş
Dahi pervâne gibi aşkına yana dediler

86

Ehl-i îmân işlerin şol demde inkâr ettiler
Çün NESİMÎ'yi Halep şehrinde berdâr ettiler
Öyle kim cevr eyleyüp zulm ile hakkı basdılar
Ahsen-i takvimi gör kim nice inkâr ettiler
Müftüler fetvâ verüben hakkı bâtıl ettiler
Küfr edüp îmâna gelmez, gelmeğe âr ettiler
Hak bana emreyledi söyle deyüben söyledim
Sözlerim destan edüp âlemde destan ettiler
Bileyüben bıçakların çünkü cânıma kıydılar
Sağ iken ben âşıkı gör nice bîmâr ettiler
Soydular çıkardılar tenimden çün derimi
Yas edüp gökde melekler cümlesi zâr ettiler
Ey NESİMÎ vâsıl oldun Hâlik-ı Rahmana sen
Cennet-ül me'vâyı buldun, yerin gülzâr ettiler *

87

Gözün aç gör gel ey tâlib
Ali'dir gördüğün yerler
Muhammed aşk ile derya
Ali'dir kismet-i Mevlâ

* Bu şiirde Bağdatlı Seyyit Nesîmî'nin "Enelhak = Ben Tanrıyım" sözü üzerine derisi yüzülerek öldürülmesi olayı anlatılmaktadır.

Muhammed ilme kân oldu
Ali nutk-ı beyan oldu
Ana sırlar ayân oldu
Ali'dir Hâce-i Kanber

Ali'dir cümlelerin canı
Muhammed'dir anın kâni
Hakikatdir Ali şanı
Ali'dir yâr-ı Peygamber

Ne bilsin cahil-ü nâdan
Muhammed ya Ali kimdir
Muhammed sahib-i dindir
Ali'dir cümleye bihter

Ali evvel Ali âhir
Ali bâtın, Ali zâhir
Ali'dir nur ile enver
Ali'dir hâver-ü bâhter

Ali'dir çün başı her can
Ali'dir can ile cânan
Ali'dir erham ü rahman
Ali'dir cümleye rehber

Ali Subhan, Ali sultan
Ali cennet, Ali rıdvan
Ali dindir, Ali iman
Ali'dir sâkı-i kevser

Ali'dir ol veliyyullah
Ali'dir mazhar-ı ilâh
Ali'dir nûr-ı eyvallah
Münevverdir bu heft ahter

NESİMİNİN dil-ü canı
Münevverdir Ali nûru
Ali vâli, Ali vâlâ
Ali server, Ali safder

Tavâf-u haccın ey dilber sevâbı gerçi âlâdır
 Velî gönülün tavâf etmek bilesin andan âlâdır
 Gönül Tûrunda ey can gel münâcat eyle Mûsa-veş
 Ki anda görünen aynelyakîn nûr-i tecellâdır
 Şolar kim âşık-ı didâr olupdur, cenneti netsün
 Ki hûri-vü cennet-ü kevser kamu anlara revâdır
 Kişi her ne kim görse ol olur fikr-ü zikri
 Nitekim dilde Mecnunun dün-ü gün fikri Leylâdır
 Gel ey Hak isteyen tâlip murâda ermek istersen
 Gönülde istegil gönül makam-ı sırr-ı Mevlâdır
 El ermez vaslına cânâ hayâlin gitmesin gözden
 NESİMÎ gönü bir pâre anın ile tesellâdır

Mü'minin kalbi içinde çünkü Beytullahdır
 Niçün izzet eylemezsin anda çün Allahdır
 Ol makam ki Tanrınıdır arşda okurlar anı
 Mü'minin kalbidir ol kim taht-ı gâhingsahdır
 İste gel bir ehl-i dili, ulu bilür Hak yolunu
 Kim anın rûşen dilinde Hakka doğru râhdır
 Yerde gökte her ne kim var dünya vü ukbâda hem
 Cümlesinden bil ki yahşi bir dil-âgâhdır
 Ey NESİMÎ her kim ol dil kâbesin kıldı tavâf
 Erdi maksud-u murâda vâsıl-ı dil-hâhdır

Nokta-i sırr-ı ilâhî "bâ-i bismillâh"dır
 Kim ki bilmez bu sırrı ol müşrik-i gümrâhdır
 Nâtık-ı ilm-elyakıyındır cümle esye ey gönül
 Bu cihetten Hak kitabı

Hem kıyam u hem kuûd u hem yemin ü hem şimâl
Her yanadan bakarım ol semte vech-ullahdır

Küntü kenzin sırrını âdemde kıldı âşikâr
Kim vücud-ı âdemi sırr-ı kelâm-ullahdır

Hâlik-ul Hayyin vücudu üstüvâdır arş ile
Hâdi-i ehl-i yakıyn tahkîk ile ol râhdır

Sırr-ı münzel-i ilâhî dilberin vechindedir
Sahib-i te'vil eder kim sûreti Allah'dır

Sevr eğer kılsan NESÎMÎ'nin vücudundan yakıyn
Bilesin Hakk-al yakıyn ne vechle âgâhdır

91

Hamdülillah kim bu gün merd-i Hüdâ meydânıdır
Seyyid-i evlâd-ı Haydar Mustafa meydânıdır

Nefsini katleyledi gitti aradan ikilik
"Lâhmike lâhmi" Alliyelmurtazâ meydânıdır

Zehrini sükker bilüp kahrını hergiz nûş eder
Server-i din ol Hasan hulkı riza meydânıdır

Mâden-i ilm-i velâyet ol Hüseyin-i pâk-i din
Yâni makbul-i şehid-i Kerbelâ meydânıdır

Kerbelâ içre kılupdur ehl-i dini yadigâr
Ol Hüseyin oğlu Ali Zeynel'âbâ meydânıdır

Ol Muhammed Bakır-u Câfer imâm-ı ehl-i din
Kâzâmı sultan Ali, Musâ, Rizâ meydânıdır

Şah Takî vü bâ Nakî hem şâh-ı cümle evliyâ
Askerî kutb-ı velâyet rehnümâ meydânıdır

Hâriciye dem-be-dem vurun velâyet tiginî
Ol Muhammed Mehdi-i sâhib-livâ meydânıdır

Ey NESÎMÎ geldi Döldül, çıkdı yine Zülfikar
Hamdülillah pâdişâh-ı evliyâ meydânıdır

Gel gönül şaz ol Muhammed Mustafa devrânıdır
Meşrebi şâh-ı velâyet Murtaza devrânıdır

Her taraftan hikmet-ullah sırr-ı şâh oldu zuhûr
Hem Hasan şâh-u Hüseyin-i Kerbelâ devrânıdır

Tâlib ol Zeynel'abâya bak da ihlâs eyle
Câfer-i Sadık, Kâzım, Mûsa, Rizâ devrânıdır

Şâh Takî'den bâ Nâki'den Asker-i nûri ilâh
Mehdî-i sahib-zaman Âl-i Abâ devrânıdır

Zâhidin ref' oldu zahmeti kalmadı her giz demi
Lacerem sıdk-u safâ mihr-ü vefâ devrânıdır

Sohbeti irfâna sığmaz her hâzır-ı bî-hayâ
Bunda sığmaz nâşiler bu âşina devrânıdır

Geçdi hükmü, devr-i Merdan geldi geri
Ey NESİMÎ secde kıl şâha evliyâ devrânıdır

Gönül verme cihana bî-vefâdır
Gönül vermek ana külli hatâdır

Buna can-ü dil ile rengine bak
Fenâdır bu cihan, sanma bekadır

Bekası vârimiş olsa cihanın
Kala şu kim Muhammed Mustafadır

Bunun hergiz bekasın bulmadılar
Şolar kim evliyâ vü enbiyâdır

Bunun zevk-ü sefâsı hep kudûret
Bunun rahatları cümle belâdır

Bunun şekerleri ağûdan acı
Bunun gülmekleri cümle bükâdır

Kamu sermayesin verdi ziyâna
Bu dünyaya herkim âşinâdır

Zehi mâyup değil midir şu kimse
Ki dâim dünya için müptelâdır

Cihânın çok bekası yok NESİMÎ
Anı koyup Hak'a dönmek revâdır

94

Menim Şâhım Şah-ı Merdan Ali'dir
Erenler serveri gerçek velîdir

Severim aşkile hem âşıkı
Zira kim dinim imanım Ali'dir

Sever anı ne kim medhin versem
Münafık der ki düşmanım Ali'dir

Götürgil gönülden şekk-ü gümanı
Hak Çalap der ki arslanım Ali'dir

Ne gam doğmazsa şems-ü mah-ü kamer
Menim delil-ü burhânım Ali'dir

Muhammed gevherin mâdeni.....
Velâyet içre hem kânım Ali'dir

NESİMÎ'yem Ali'yi medhederim
Menim bülbül, gülistanım Ali'dir

95

Dürr-i beyzâdır vücûdun Hak nişanı kandedir
Zâhir-ü Bâtın çü sensin pes kalanı kandedir

Lâ mekândır vücûd şehrinde uş
Ey ruhun (innâ hedeynâ) bu beyânı kandedir

Ki bunun nûruna İncil-ü Zebûr'un şerhidir
Dört kitabın mânası (seb'ül mesânî) kandedir

Tâ libas-ı nûr-ı Rahmânı ve (Tâhâ) geymedin
Bilmedi kimse seni kim hânümânı kandedir
Bulmuşum Hakkı ki miratıdır Fahr-i Cihan
Akla sığmaz bu hikâyet tercümânı kandedir
Âyet-i (Levlâk) oku vü nusha-i (Nûn vel-kalem)
Tâ sana mâlûm ola cân-ü cihâmı kandedir
Sûretin (innâ hedeynâ) dır cemâlin (vedduhâ)
Mâni-i Allahuekber (kün fekâni) kandedir
Çün NESİMÎ sırr-ı İbrahim ü Hâşim'dır bu gün
Ger sana vâsıl olupdur cism-ü cânı kandedir

96

Zâhidâ hor görme bizi ehl-i irfân bizdedir
Afv-edici Hak Taalâ, cümle isyân bizdedir
Aluruz abdesti her dem ederiz Hakka niyâz
Mü'miniz elhamdülillâh ehl-i islâm bizdedir
Ol Muhammed Mustafa'nın âşıkız cemâline
Katreden matlûbumuz yok bahr-i ummân bizdedir
Biz tarik-i Bektaşiyiz, zikrederiz Hakkı biz
Bizdedir Şâh-ı velâyet sırları hep bizdedir
Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Velî kuluyem NESİMÎ
Etmeyiz cahile minnet âl-i Sultan bizdedir

97

"Men arefden" dem urursun, de bana Mevlâ nedir
Ahmed'e nâzil olan Kur'andaki mâna nedir
Üç oğulla dört ananın aslını ve fer'ini
Bilmeyen bilsün anı ki ondokuz baba nedir
Sırr-ı tevhidin rümûzun naklini ispat ile
Sofi gel benden sor anı lâ nedir illâ nedir

Özge bir kuştur bu vâiz, her dem ister uçmağı
Kendini bilmez dahi ol sûre-i Tûbâ nedir

Ger kelâmullah-ı nâlık okudunsa söyleyim
Kaf vel-Kur'an ile Yasin ü Tahâ nedir

Ey NESİMÎ sırr-ı kelâmullaha mahrem olan
Tâ ebed bilür ki her ismin mûsammâ nedir

98

Fâtiâ ümmülkitabın gösterir anası nedir
Seb'a dü harfinin hülâsası nedir

Dokuz ata yedi ana dört tabâyiden haber
Dü çihar-ü peñç-ü şeşin zevk binası nedir

Yedi gökdür, yedi yerdir, yedi deryâ, yedi hat
Yedi âyet, yedi mushaf, yedi-i beyzâsı nedir

Üçyüz altmış altı menzil, kırk sekiz yerde makam
On iki burç kevheb çâr me'vâsı nedir

Sûre-i Kevser nedendir ne felekdir gerdişi
iki yetmiş yedi harfin on iki hassası nedir

Çehrenin şevkî nedendir, mihnetin kullâbi ne
Âşık-u mâşuk, nedimin aşkın esası nedir

(Küllü men aleyhâ) dedi çün sana Rabb-ı muîn
Ey NESİMÎ ârifin kalbinde çırası nedir

99

Ey ağalar aşk odu dildârı tirtir titredir
Vâsıl olunca yârına agyârı tirtir titredir
Bir tabip ferdâya saldı hasta iken dil-i bîcâreyi
Dosta cîran olsa bîmârı tirtir titredir

Ey gönül dehr-î fenâyı sarf edüp uhrâyı bul
Geç hicazdan aç hakikat perdesin mânayı bul
Leylâyı tahvil edüp Mecnun-ves Mevlâyı bul
Nûr-i aşkın mazharı dağları tirtir titredir

İslâmı zayıf olanlar cenk günü korkak olur
Dîni metin olana nûr-i şecâat verilür
Yüreğin pulat dahi olsa elinden ne gelür
Kalbi sâfi mümin olan küffârı tirtir titredir

NESİMÎ'yi yüzdüler ol dönmedi Hak'dan velî
Şîrin'e Ferhad olanlar açdılar dağın yolu
Enelhak deyince Mansur, dediler âlem deli
Zâhir oldu sırr-ı Suphan dâri tirtir titredir

100

Bir kişinin sorma aslın, izzetinden bellidir
Meclis-i irfân olıcak hürmetinden bellidir
Hak Taâlâ ilm içinde çünkü "Simâhüm" dedi
Her kişinin bak yüzüne suretinden bellidir
Dervişin pîrini sormak dediler âdet değil
Ârifâne yek nazır kıl sıretinden bellidir
Âdemin kalbi mihenktir, bellidir belli beyan
Nitekim bîmar-ı aşkın illetinden bellidir
Ey NESİMÎ gevheri nâdân eline vermegil
Gevheri sarraf ne bilsün kıymetinden bellidir

101

Kudret-i Haktan kemâlin, gel berü insanda gör
Âdem isen sen seni bil, zerre-i tâbanda gör
Gevher-i deryâ-yı aşkdan zâhir oldu her vücûd
Bu vücûdun katresini bahr ile ummânda gör
Nûr-ı Hakdır cümle eşyada tecelli eyleyen
Bilmek istersen bu sırrı ârif ol irfânda gör

Bunda bugün görmeyen elket yarın görmez anı
Ger delil ister isen uş âyet-i Kur'anda gör

Sen dahi görmek dilersen ol cemâl-i dülberi
Ey NESİMÎ ol cemâl-i kâmilî insanda gör

102

Deldi şol gamzın sihâmı canıma kâr etti uş
Bunca firkat bana ey can çarh-ı gaddar etti uş

Çünkü şol mestâne aynın sâgarından içeli
Başuma çıktı humârı, gör ne hammâr etti uş

Söyledim dâim "Enelhak" zülfüne can düşeli
Tâ beni Mansur gibi zülfüne berdâr etti uş

Düştü çün "Ânestü nâren" ser tâ kadem
Mûsi'ye ol âteşi.....envâr etti uş

Döktü çün yârin gamından bahr-ı bahreyn göz
Dişlerin aksin görelden dürr-i şehvâr etti uş

Hüsnüne baktıkça dâim okurum "innâfetah"
Levh-i mahfuzun Hak gü âşikâr etti uş

Sırrını fâş etme yârin ey NESİMÎ ebsem ol
Niçün ol esrarı Hak âlemde esrar etti uş *

103

Eyâ mümin, ger istersen saadet
Özüne pişe kıl dâim sınaat

Evvel tab-ı lâtif ve hülk-ı nîkî
İkinci hem kerem cûd-i sehâvet

Üçüncü olma hergiz vazîfesiz
Biri Hak buyruğun dut kıl ibâdet

* Divanında olmamakla birlikte bu gazelin Bağdatlı Nesîmî'nin olması düşünülebilir.

Hoş ola mümin hem muvahit....
Ki ola anda hem bu üç hasâlet

Hayâdır birisi biri edepdir
Biri dahi budur havf-ı kıyâmet

Dahi üç nesne gönül ruşen eder
Hakîkat bil sen arzu-yi irâdet

Biri Mushaf, biri akar sığ derler
Bu iki nesneye baksan kifâyet

Üçüncü sun'î Hakdır hüsn-i zîba
Tasarrufsuz teferrüç kıl ferâgat

Dahi üç nesne gönlü gamkin eder
Kulak tut ki edem sana hikâyet

Yaman yoldaş, yaman komşu, bed-hûy
Yaman avrat siyasettir siyaset

Yakın cennet yüzün görmez bir âdem
Ki var canında anın üç alâmet

Biri kezzablığı birisi gıybet
Biri olmak bahîl-asılı adâvet

Gelir üç nesneden âzâde merdüm
Var etme özüne anı sınaat

Biri bühtan, biri lecc, kehkel etmek
Biri küstah olup kılmak zarâfet

NESİMÎ sen yakın ehl-i nâzarsın
Bu üç nesneyi kıl kendine âdet

Biri lûtf-ü kerem hem hulk-ı nîkî
Biri hiç kimseye bakma hakaret

Bu sözler hoş nasihattir alana
Saâdettir velî aynı saâdet

Âlem yüzüne saldı ziya âl-i Muhammed
Dil kışverine verdi safâ âl-i Muhammed
Gaafil ne bilür, ehl bilür âl-i Muhammed

Ve salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Sad salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

Kemter kuluyum ben Ali'nin, ol şah-ı keremdir
Hasan başımın tacı, Hüseyin didemde nemdir
İmâm-ı Zeynel'abâ, Bâkır mihr-i haremdir

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

İmam-ı Câfer Sadık bir dahi irfân
İmam-ı Mûsa Kâzım gibi olmaya sultân
Cihan yüzünü görse derler yâ Şah-ı Horasan

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

İmam Takî gözlerime aynı ziyâdır
İmam-ı Nakî sâyesi ol mürg-ı Hümâdır
İmam Askerî derdimize aynı devâdır

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

Çün Mehdi zuhûr ede, nihân kalmaya perde
Hâricileri kesse gerek tig-ü teberle
NESİMÎ Resûl medhin okur şâm-u seherde

Sad salli alâ seyyidinâ âl-i Muhammed
Ve salli alâ mürşidinâ şah-ı Velâyet

Tâlibin maksûdu hûdur, sâlikin seyrânı hû
Âşıkın mâşûku hûdur, ârifin irfânı hû

Sırr-ı cân ehline sorsan der ki hûdur lâmekân
Lâmekân ehline sor der lâmekânın kânı hû

Dermend olan kişiye sorsalar der aslını
Aslı hûdur, faslı hûdur, derdinin dermanı hû

Âlemin levhi münevver doldu nûr-ı hû ile
Zikri hûdur, fikri hûdur, sırrı hûdur, şânı hû

Âşıkın sırrı ezelde bir olupdur hû ile
Bu makamıdır müselsel kim anın divânı hû

Bu NESİMÎ bağrını yandırdı aşkın şevkına
Bir tükenmez derde düşdü nâle vü efgaanı hû

Dilberâ, dil senden özge dahi dilber istemez
Çün müyesser oldu vaslın gayrı dildâr istemez

Gönlüme aşkını kısmet çün müyesser etti Hak
Tâ ebed aşkından özge nesne zinhâr istemez

Ben kesildim mâsivallahtan bu gün ey müddei
Vâhid oldum yâr ile, âşık olan yâr istemez

Bu dil-i bîmârına sordum nedir derdine em
Dilberin lâ'linden ayrılma ki tîmâr istemez

Çün lebin âb-ı hayatıdır hayat-ı ömrümün
Bu NESİMÎ senden özge leyse fi-d-dâr istemez

Ezelden pîr-i aşkın serveriyüz
Tarîk-i ehl-i fazlın rehberiyüz

Dedi çün Mustafa el-fakır fahrî
Hakikat hânedan ferzendleriyüz

Ali'dir tevhid içre ayn-ı âlem
Bihamdillâh velâyet mazhariyüz

Hasan'dır mîrimiz meydân içinde
Hüseyn-i Kerbelânın çâkeriyüz

Ali Zeynel'abâ'nın başı için
Ki yol içre Muhammed Bâkırîyüz

Ve ger münkir sorarsa söyle ey dil
Ki mezheb içre bizler Câferîyüz

İmam Kâzım Ali Musâ-er Rızanın
Buların cem'inin çâkeriyüz

Takî ve ba-Nakî hem Şah-ı Asker
Dem-i Mehd-i velâyet leşkeriyüz

Kalenderiz heman didâre karşı
Cihânın kaal-ü kılinden beriyüz

NESİM'yem mevâlî Âl-i Haydar
Ali'nin Kanberinin Kanberiyüz

S Ö Z L Ü K

Bu sözlük kısa olacaktır. Hurûfilik terimlerini açıklamak bu eserin konusu dışındadır. Biz bu terimleri sade bir açıklama ile yetindik.

A

- abes** : lüzumsuz, boş, saçma.
abdal : kendi varlığını ve aklını Tanrı'ya verip ondan mânevî bir varlık ve akıl alarak varlığını ve aklını tebdil eden, değıştiren gezici ve meczub derviş.
âbâ : babalar
âb : su
âfâk : bizden, nefsimizden dışarda olan şeyler/öbje.
adâvet : düşmanlık.
adem : yokluk.
âgâh : her şeyden haberli olan, vâkîf.
ağû : zehir.
ağyâr : yabancılar.
ahad : tek olan, Tanrı.
ahd : ~~zaman, söz vermek~~ yemin.
ahd-ü vefâ : söz vermek, verilen sözde durmak.
âheste : yavaş.
ahfâ : en gizli, çok gizli.
âhîr : sonuncu, Tanrı'nın sıfatlarından.
Ahmed-i Muhtâr : Hz. Muhammed.
ahsen : en güzel.
ahsen-i takvîm : (tasavvufta) en güzel olarak yaratılan insan, yüz.
ahter : yıldız.
âhû : ceylân.
âh-u zâr : ah, feryat ve ağlama.
akdem : en önce, en evvel.
akran : eş, benzer, emsal.
aksâ : son, nihayet, en son.

âl : evlât, soy, sülâle.
alel arş- istivâ : “arş üzerinde yerleşmişti, oturdu” bir ayetten.
Ali : Hz. Ali. On iki imâmın birincisi. Lâkabı Murtaza.
Âl-i abâ : Hz. Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin.
Âl-i İmrân : İmrân evlâtları, Musa Peygamber’in soyu.
âlûde olmak : bulaşmak.
a'mâ : kör.
ana : ona.
anâsır : unsurlar.
anberîn : anber gibi kokan.
anber-i sârâ : halis anber, güzel kokulu anber.
andan : ondan, ondan sonra.
andelib : bülbül.
ânestü : yaklaştım. “Ben ateşe yaklaştım” bir âyetten.
anlar : onlar.
Arafat : Mekke’de kutsal bir dağ. Hac töreninde oraya çıkılır.
ârâm : dinlenme, istirahat.
ârif : ilâhî gerçeği ve sırları bilen kişi.
arsa : meydan.
arş : varlık, beden, tüm cisim.
arzîn : arzlar, yerler.
esfâ : en saf, en temiz.
Âsüman : gök.
âşinâ : bilen, tanıyan.
âşüfte : çılgınca seven, perişan.
atâ : hediye, Tanrı bahşisi.
âvaz : ses, bağırma.
avn : yardım.
ayân : âşikâr, belli.
âyetülkürsü : Bakara süresinin bir âyeti.
ayn : göz.
ayn-el-yakîn : Tanrı’yı gerçek olarak gözle görerek bilme.
ayyâr : hilekâr, düzenbaz.
âzâd : serbest, hür.
azm : kemik.

B

Bâb : kapı.
bâd : hava, rüzgâr.
bâde : şarap.

bahul : tamahkâr, hasis.
bahr : deniz.
bahreyn : iki deniz.
bahşetmek : bağışlamak.
bâhter : garb, batı.
Bâkır : (Muhammed) 5. imam. bkz. on iki imam.
bâlâ : yüce, üstün.
balkımak : parlamak, şimşek gibi çakmak.
basar : görme.
bâsiret : olayların derinliğindeki hikmeti görme kabiliyeti.
başmak : ayağa giyilen hafif ayakkabı, yemeni.
baş oynatmak : başını feda etmek.
bâtıl : gerçek ve doğru olmayan.
bâtın : gizli, görünmeyen. Çoğu zaman zâhir ile kullanılır.
bay : zengin.
bed : kötü, fena.
Bedehşan : toprağından lâ'l, yakut gibi taşların çıkarıldığı bir şehir.
bed-hû : kötü huylu.
belî : evet.
bend : sed, duvar (su için)
bende : köle.
bend-olmak : bağlamak.
benefşe : menekşe.
berdâr etmek : asmak, idam etmek.
berî : uzaklaşmış.
ber- karar olmak : kararında durmak, sözünde durmak.
bes : kâfi, yeter.
beyân : bildirme, açıklama.
beyza : beyaz.
bazm : meclis, toplantı; edebî, tasavvufî sohbet meclisi.
bezirgân : tüccar.
bîdâr etmek : uyandırmak.
Bihamdillah : Allaha çok şükür.
blhter : daha iyi, en iyi.
bîhûde suhan : boş sözler söyleyen kimse.
bile : beraber.
bimâr : hasta.
Bismillâh : Tanrı adıyla.
Burç : sabit yıldızlar topluluğı.
burhan : delil, mucize, keramet.

bûy : koku.
bûhtan : iftira.
bûlend : yüksek.
bûryan etmek : kızartmak, yakmak.
bûthane : puthane.

C

Câfer-i Sadık : (İmam -) Hz. Ali torunlarından altıncı imam.
Câferî : Câfer Sadık mezhebine bağlı.
câm : şarap kadehi.
cânâ : ey can, ey sevgili.
cânân : sevgili, Tanrı.
canfeza : can artıran, insanın ruhuna dirilik veren.
cânîb : taraf, yön, yan.
câvidan : ebedî.
cefâkeş : cefâ çeken.
cehd eylemek : gayret sarf etmek.
celle : yüce olsun, şereflensin.
cellil : yüce, şerefli.
cemâl : yüz güzelliği, güzel yüz, mürşidin yüzü.
ceng-i sultanî : büyük savaş.
Cennet-i adn : sekiz cennetten biri.
Cennet-ül-me'vâ : sekiz cennetten biri.
cevr : cefa, eziyet.
cilvegâh : tecelli yeri.
cilve : tecelli, Tanrı'nın görünüşü.
cinân : cennetler.
civan : genç.
cûd : cömertlik.
cûdâ : ayrı.
cümle : herkes.
cünûn : delilik.
cür'a : şarap kadehinin dibinde kalan son yudum, yudum.
cürm : suç, günah.

Ç

çâker : hakir, köle, âciz.
Çalap : Tanrı.
çâr : dört.

çâr anâsır : dört unsur; su, hava, toprak, ateş.
çarh (çerh) : dünya.
çerağ : mum, çıra.
çeşme-i hayvan : âb-ı hayat kaynağı.
çevğan : Türklerin ve İranlıların bir oyununda kullandığı ucu eğri kıvrık değnek. Bununla vurdukları topa da gûy denir.
Çin Maçın : Çin ülkesi.
çün : çünkü, mademki, zaman.
çünkim : mademki.

D

dâdkâr : imdad eden, yardım eden.
dâr : darağacı, idam mahkûmlarını astıkları üç ayaklı sehpa.
darb : vuruş.
dâye : küçük çocukları terbiye eden, dadı.
delil : yol gösterici, belge, hüccet, ispat edici şey.
dem : nefes, zaman.
dem-be-dem : zaman zaman.
dem çekmek : içki içmek.
der : kapı.
derdment : dertli.
dergâh : şeyhlerin mânevî huzuru ve buldukları yer.
derun : iç, insanın içi.
dest : el.
destgîr : yardım için insanın elinden tutan kimse.
devr : içki meclisinde kadehin dolaştırılması.
devrân : zaman, devir.
deyyâr : yabancı, herhangi kimse, kilise sahibi, papas.
dîbâ : ipek kumaş.
dîdâr : yüz, çehre, Tanrı'nın, mürşidin yüzü, gören görünen.
dîl : gönül.
dîlârá : gönül süsleyen, sevgili.
dîlber : sevgili, güzel, tasavvufta mürşit.
dîlber-i rânâ : mânevî güzelliği olan, mürşit, şeyh.
dîlberâ : ey dilber, güzel.
dîlcú : gönül alan güzel.
dîldâr : sevgili, gönül tutan, gönle sahip olan.
dîlhâh : gönlün istediği, arzuiadığı şey.
dîv : şeytan, dev.
dîvâne : deli, ilâhî aşk delisi.

dolu : içi dolu şarap kadehi, mânevî şarapla dolu kadeh.
dört ana : anâsır-ı erbaa : hava, su, ateş, toprak.
dört kitap : dört kutsal kitap; Zebûr, Tevrat, İncil, Kuran.
dört tabâyi : hava, su, ateş, toprak.
dûd : duman.
dûr : uzak.
durman : durmayın, durmayınız.
dü : iki.
dücâ : karanlık.
Düldül : Hz. Ali'nin bindiği katır.
Düldül - süvâr : Düldül'e binen.
dün : gece.
dün-ü gün : gece gündüz.
dürr : inci.

E

ebrû : kaş.
ebkem : dilsiz.
Ebû Müslim (Ebâ Müslim) : Emevî devletini deviren Horasanlı meşhur Türk komutanı.
ebsem olmak : susmak.
ednâ : en alçak, en hakir.
efkende : düşkün, biçare.
efsûn : sihir, büyü, avsun.
eğîn : omuz.
Ehl-i Beyt : Hz. Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin ve onların soyundan gelenler.
ekber : en büyük.
elâ : ey.
Elest bezmi : Tanrının insanları yaratmadan, onların ruhlarını bir araya toplayıp hepsine birden : "Elest-ü bi rabbiküm" yani, "Ben sizin rabbiniz değil miyim" diye sorduğu toplantı. Ruhların verdiği cevap Kur'an'da şöyle: "Kalû belâ" yani, "Evet, dediler".
Elham Süresi : Kur'an'da en baştaki sûre.
elif çekmek : bıçakla veya kızgın demirle başa veya göğse çizgi çizmek.
Elif Lâm Mim : Kur'an'ın ikinci sûresi olan Bakara sûresinin ilk âyetindeki harfler ve bunlarla başlar.
elvan : renkler. Elvan elvan : renk renk.
em : ilâç.
enfûs : insanın kendisi, nefis.

engûr : üzüm.
enhar : nehirler.
enver : parlak, en parlak, ışıklı, nurlu.
erbaîn : kırk sayısı, tarikatlarda kırk gün çile çekmek.
erçenler : tarikat mensubları, dervişler.
erham : en merhametli.
erkân : usuller, kurallar, din kuralları.
esed : arslan.
Esedullah : Tanrının arslanı yani Hz. Ali.
Esed-ullah-il gaalib : her zaman galip olan Tanrının arslanı Hz. Ali.
esmâ : Tanrının sıfatları.
esrûk : sarhoş.
eşk : gözyaşı.
ev ednâ : daha, en yakın (bir âyetten).
evhâ mâ yûhâ : kendisine vahy edileni vahy etti, söyledi (bir âyetten).
evlâ : en iyi.
evvel : ilk, Tanrının sıfatlarından.
eymen : sağ, sağ taraf.
eyvallah : her şeye razı olma, boyun eğme anlamında söz.
eyvân : kemerli yüksek bina, saray.
ez : -den. İsim hali.
ezhâr : çiçekler.

F

Fâhr-ı Cihan : Hz. Muhammed.
fakr : yokluk, hiçlik, mânevî fakırlık.
fâriğ : bir şeyden vazgeçme.
fâş etmek : açığa vurmak.
Fâtiha : Kur'an'ın başındaki ilk sûre.
Fatma : Hz. Ali'nin zevcesi.
Fâzîl : fazilet, Fazlullah Hürûfi.
fehîm etmek : anlamak.
felek : dünya, gök, kâinat.
fer' : kökün aslı, teferruatı, dalları.
fert : tek, yegâne.
ferdâ : yarın, erte, ahiret.
ferzend : oğul.
fesâhat : bir dili doğru ve güzel konuşma.

fetvâ : müftünün verdiği yazılı hüküm.
feyz : bereket, mânevî iütf, ilerleme.
figan : feryat.
fi'li : iş.
firak : ayrılık.
firdavs : sekiz cennetten biri.
Fürkaan : Kur'an.

G

gaar : mağara.
gaddar : zalim.
gabgab : sevgilinin çenesinin altındaki kabarıklık.
gâhi : bazan.
gamgin : kederli, gamlı, tasalı.
gamgüsar : dert ortağı.
gani : zengin, cömert.
gavvâs : dalgıç.
gayri : başka, diğer.
gazâ : din ve mânevî bir amaç uğruna savaş.
gedâ : dienci, fakir.
genc : hazine.
gencine : hazine.
ger : eğer (şart edatı).
gerden - keşân : serkeşler, âsiler.
gerdiş : dönüş, dünyanın dönüşü.
gevher : inci, mücevher.
gulman : cennetteki oğlanlar.
gıybet : dedikodu, başkasının arkasından söylemek.
giriftâr : tutulmuş, yakalanmış.
girizân : ağlayan.
gonce - leb : gonce dudaklı.
gubâr : toz.
gılâm : köle, oğlan.
güne güne : türlü türlü, çeşit çeşit.
güftâr : söz.
gülâb : gül suyu.
gül'izâr : gül suyu :
gülzâr : gül bahçesi.
gümrah : yoldan çıkmış, sapmış kimse.
güman : zan, şüphe.
güvah : şahit.

H

- habbât** : habbeler, taneler.
habîb : sevgili.
Habibullah : Tanrının sevgilisi Hz. Muhammed.
Hacc - ül - Ekber : ilk günü cumaya rastlayan hac.
hâce : hoca, üstat.
hadd : sınır, hudut.
hâdi : hidâyet eden, Tanrının sıfatlarından.
hâdim : hizmet eden, hizmetçi.
hafi : gizli.
hâk : toprak.
hakikat : gerçek mânevî ilim.
hak - el - yakîn : Allah'da yok olarak, fânî olarak Allah'ı bilme.
haksâr : toz toprak.
hâl : yüzdeki benler, ben.
halef : bir kimsenin yerine ondan sonra gelen.
hâîl : boş.
halife : şeyhin, mürşidin yerine geçen kimse.
Hâlik : yaratıcı Tanrı.
Hâlik - ul - Hay : diri olan Tanrı.
Halil İbrahim : Nemrud'un mancınıkla ateşe attığı peygamber.
Hâllac-ı Mansur : "Enel Hak" yani "Ben Tanrırım" dediği için Bağdat'da asılan mutasavvıf (10. yz.)
Hamâm : hamam.
hammâr : meyhaneci.
hamrâ : kırmızı.
hânuş etmek : susturmak.
handân : güleç, neşeli.
hânedan : asil soy, asil aile, hükümdar soyu.
hânümân : ev bark, yer yurt.
hâr : diken.
harc etmek : harcamak, sarf etmek.
harem : haram; yabancıların girmesi yasak olan yer.
hâricî : Hz. Ali düşmanı ve onu sevmeyen; Alevilik dışında kâlanlar.
hasalet : iyi huylar, meziyetler.
Hasan : Hz. Ali'nin büyük oğlu. Babasının ölümünden sonra yerine geçti.
has bahçe : hükümdarlara mahsus bahçe, özel bahçe.
hasbeten illâh : sırf Allah rızası için, bir menfaat karşılığı olmaksızın.

Hasan-ül Askerî : Ali torunlarından on birinci imam. Adı Hasan, lâkabı Askerî.
hâss : hususi, özel.
hâssa : özellik.
haste : hasta, yaralı.
haste-dil : gönlü yaralı.
Hâşimî : Peygamberimizin sülâlesine mensup, o soydan olan.
hâtem : mühür, mühürlü yüzük.
Hâtem-ül-enbiyâ : peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammed.
hat : çizgi, yazı; genç delikanlıların yeni terleyen bıyıkları, sakalları.
Hatice : Hz. Muhammed'in zevcesi.
Havâric : Haricî'ler (bk. Hâricî).
hâver : şark, doğu.
havf : korku.
havz : havuz.
Hayber : Hz. Ali'nin fethettiği bir kale.
Haydar : Hz. Ali.
Hayy : diri, canlı olan, ölmeyecek olan, Allah.
hâzâ : bu, işte bu.
hecr : ayrılık.
heft : yedi sayısı.
hel-etâ : "Gelmedi mi" anlamında Kur'an'da bir âyetin baş harfi.
heme : bütün, hep, hepsi.
hem-sâye : birisiyle aynı gölgede bulunan kimse.
hergiz : asla.
her yâne : her yön.
hevâ : arzu, aşk, heves.
hey'et : şekil, vaziyet.
hanzır : domuz.
hîrâmân : salınarak edâlı bir tarzda yürüyen.
Hızır : Âb-ı Hayat'ı bulup içen ve ölmelik sırrına eren velî.
hicâb : örtü, perde, utanç.
hicr (hecr) : ayrılık.
h'dâyet : doğru yola gitme, doğru yolu bulma.
hikmet : kimi Tanrısal işlerin insan aklı ermeyecek derin anlamlı sebebi.
hisse : ibret dersi.
hiyânet : hainlik.
hodbîn : kendisinden ve kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen kimse, bencil.

Hû : O. Tanrı. Kur'an'da da geçer.
hûb : güzel.
hûbân : güzeller.
hubb : sevgi.
Hudâ : Tanrı.
hulk : ahlâk.
hulle : bir çeşit cennet elbisesi.
hum : küp.
humâr : mahmurluk, içkinin verdiği baş ağrısı.
humhâne : meyhane.
hûr : cennetteki huri.
hurrem : mutlu, mesut, bahtiyar.
hurûf : harfler.
hurûş etmek : coşmak, taşmak.
hüccet : delil, senet, burhan.
Hüccet-üllah : Tanrı'nın delili.
hünkâr : padişah, hükümdar, sultan, din ulusu.
Hüseyn, Hüseyin : Ali'nin küçük oğlu. Kerbelâ'da şehit olmuştur.
Hüseyinî : Hz. Hüseyin'e bağlı olanlar.
hüsn : güzellik.
Hüvel-bâkî : bâkî ve ebedî olan o'dur (Tanrı).
Hüvel-el-Hayy-ül-lezf : "o diridir; ki o..." Kur'an'dan.

I — İ

istilâh : terim.
İbrahim : İbrahim Peygamber.
içre : içinde.
iftâ : fetvâ verme.
ihsân : iyilik ve lütufta bulunma.
ihlâs : niyet ve kalb doğruluğu. Kulhuvellahü ahad, diye başlayan sûrenin adı.
ihtiyâr : irade.
iki nokta, üç harf : Arapça yazıya göre Ali.
iklim : memleket, ülke, mânevî ülke.
ikrar : mürşidi kabul ve tasdik; mürşide teslim olmada verilen söz.
il : memleket.
illet : sebep, hastalık.
ilm - el - yakîn : Tanrısal bilgi ile bilme.

- İlyâs** : ebedilik sırrına ermiş (Hızır gibi) velî. Denizlere hükmettiğine inanılır.
- İmâm Nakî** : Ali'nin torunlarından onuncu imam. Adı Ali, lâkabı Nakî.
- imdi** : şimdi, o halde.
- İmrân** : Mûsa'nın kabilesi, soyu sopu.
- inâyet** : lütf, ihsan, iyilik.
- İncil** : İsa'ya gönderilen kitap.
- İnnâ fetešnâ leke** : "Biz senin için açtık" anlamında bir âyet.
- İnnâ hedeynâ** : "Biz hidâyet ettik" anlamında bir âyetten alınmış iki kelime.
- ins** : insan.
- intizar** : bekleme; kargış.
- in-ü-ân** : bu, şu, bu bu, dünya malı, dünyaya ait maddî ve mânevî her şey.
- irâdet** : istemek, irade.
- İskender** : Makedonyalı Büyük İskender ya da iki boynuzu olan İskender-i Zülkarneyn.
- istivâ** : müsavi olma, kaplama, ihtiva etme.
- izâr** : yanak.
- izhâr** : göstermek, meydana çıkarmak.

K

- Kaaf Dağı** : Masallarda geçen efsanevî bir dağ.
- Kaaf ve -l -Kur'an** : Kaaf sûresinin ilk kelimeleri.
- kaaim** : ayakta duran, namazda kıyam eden, sözünde duran.
- kaal** : söz.
- kaalü Belâ** : bk. Elestü.
- kaamet** : boy bos.
- kaabe kavseyn** : Mirac gecesinde Hz. Muhammed'in Tanrı'ya olan yakınlık derecesi.
- kkaçan** : ne zaman, nasıl?
- kadd** : insan boyu.
- kadem** : ayak.
- kadim** : eski, ezeli.
- kadr** : kıymet.
- kaf** : kalın k harfi.
- kaf ile nün** : k ve n harflerinden meydana gelen ve kün diye okunan ve "ol, vücuda gel" anlamına gelen Tanrı emri. Tanrı kâinatı bu emirle "Ol" diyerek yarattı.

kalb-i selim : Tanrı sevgisinden başka bütün zevklerden arınmış kalb.
kalb - şiken : kalb kıran.
kalender : her türlü gösteriştten sıyrılmış, kendini kınandırmak için kaşlarını, kirpiklerini tıraş eden tarikat eri.
kal olmak : erimek.
kâmil : mânevî yolda tekâmül edip erişen, Aliah'da fâni olan ve irşada memur olan zat.
kamu : bütün, hep.
kân : yakut, elmas gibi değerli taşların çıkarıldığı yer, ocak.
Karber : Hz. Ali'nin yanından ayrılmayan kölesi.
kande : nerede? Nereye?
kandil : bir Alevî efsanesi. Tanrı tarafından sorulan: "Sen kim-sin? Ben kimim?" sorusuna cevap vermesi için yardım eden gökte yanmakta olan yarısı yeşil, yarısı ak kandil. Bu kandil Muhammed'le Ali'nin nuru imiş.
kan etmek : cinayet işlemek, adam öldürmek.
kızı : hangi?
kani : hani?
kâr : iş.
kârbân : kervan.
kasr : köşk.
kâşif : keşf eden, açan, örtüyü kaldıran.
kat : yan, huzur.
katl etmek : öldürmek.
katre : damla.
kattâl : çok düşman öldüren, katl eden.
kavl ü karar : söz verme.
kelâmüllah : Tanrı'nın kelâmı, sözü.
kelb : köpek.
Kelîm : konuşan. Peygamber Mûsâ'ya da Mûsâ-yı Kelîm denir.
Kelînullah : Tanrı ile konuşan Mûsâ Peygamber.
kelle : baş.
kemâl : olgunluk, kâmillik.
kemhâ : ipek, atlas.
kemter : en kötü, âciz, zavallı.
Ken'an ilh : Filistin.
Kerbelâ : Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer, şehir.
kerem : lütf, iyilik.
kesb - etmek : kazanmak.
kevn ü mekân : kâinat, her iki dünya.

kevser : cennette bir ırmak.
kezzâb : çok yalan söyleyen.
kıblegâh : namazda yüzümüzü döndüğümüz yön.
kıyl-ü kaal : dedikodu, mânevî ilim dışındaki dünya âlemleri.
kîber : büyüklük.
kıbrıyâ : büyük ve yüce Allah.
kimesne : kimse.
kişver : ülke, memleket.
kırklar : Hz. Peygamber zamanında en yüksek mânevî mertebede olan kırk kişi. Efsanevî bir de hikâyesi vardır.
kırk sekiz makam : Hurûfilere göre insanın elinde ve ayağında on dört mafsal vardır. Parmak ve tırnaklarla kırk sekiz eder. El ve ayak ayaları ile eli olur. Öbür tarafı da elli, toplamı yüz olur ki, ebced hesabında kaf harfine eşittir. Kur'an'm 50. sûresi de kaf sûresidir ve bu harfle başlar. Böylece kaf insan olur.
Kirâmen kâtibîn : sevab ve günâh yazan melekler.
Kuddûs : Tanrı isimlerinden.
kûh : dağ.
Kul : Kulhuvallahu Ahad (de ki o, tek ve yegâne Tanrı'dır) ihlâs sûresinin ilk âyeti.
kullâb : çengel.
Kureyşî : Kureyş kabilesine mensup olan.
Kutub : evliyaların en büyüğü.
kûy : köy, sevgilinin bulunduğu yer, kasaba.
kübrâ : büyük.
küdüret : kederlilik, gamlı olma, tozlu.
küffâr : kâfirler.
küllî : bütün, tamamıyla.
küllü men aleyhâ fân : dünya üzerinde olan her şey fânidir, demek.
künbed : kubbe.
kün, fekân : "Allah, ol, dedi, o da oldu" anlamında Kur'an'da iki kelime.
küntü kenzen : "Ben bir hazine idim" bir hadis-i kutsinin başı.

L

lâ adet : sayısız.
lâ -cerem : şüphesiz, mutlaka.
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfıkar : Ali gibi yiğit, Zülfıkar gibi kılıç olamaz. Peygamber'in Ali için söylediği övücü söz.

lâhm : et.
lâhmûke lâhmü : "Senin etin benim etimdir" anlamında. Muhammed, Ali'ye söylemiştir.
Lâ ilâhe illah : ilâh yoktur, ancak Allah vardır, anlamında.
lâ'î : kırmızı kıymetli bir taş; sevgilinin dudağı.
lâle : kıpkırmızı olmuş demir.
lâ mekân : mekânı, yeri olmayan.
lâyemût : ölmez, ölmez Tanrı.
leb : dudak.
lecc : husumette inatçılık.
lem yekûn lehû küfüven ahad : hiç bir kimse ona eş olamaz.
lem yezid : doğurmadı anlamında ihlâs sûresinde geçer.
lem yezel : sonu gelmez, zail olmaz.
leşker : asker
levendâne : yiğitçe.
Levh-i Mahfûz : Allah'ın insanları yaratmadan önce, onların başına gelecekleri ve her şeyi yazmış olduğu levha.
Levlâk : sen olmasaydın gökleri yaratmazdım, anlamında bir hadis.
leyl : gece.
leyle : bir gece.
leyle-i esrâ : Peygamber'in geceleyin Mekke'den Kudüs'e gitmesi.
leyse fi-d-dâr : evde kimse yok.
lika : Tanrı'nın yüzü.
livâ : sancak, bayrak.
lü'lü : inci.

M

mâden : kıymetli bir şeyin çıktığı yer, ocak, menbağ.
mâh : ay, güzel yüz, en üstün kimse.
mahbûb : sevgili, Allah.
mahfi : gizli.
mahlâs : şairlerin şiirlerinde asıl adları yerine takma adı.
maksad-ı aksâ : en son amaç.
mânî : anlam, mânâ.
Mansûr (Hallac) : onuncu yüzyılda vahdet-i vücud felsefesinde çok ileri gittiği için ve "Enel Hak" ben Allah'ım, dediği için asılan büyük mutasavvuf.
mâr : yılan.
mârifet : Tanrı yolunda mânevî bilgi sahibi olma.

Mâsivallah : Tanrı'dan başka her şey.
matlûb : istenen, aranan şey.
mâ'yûb : ayıplanan.
mazhar : bir şeyin zuhur ettiği, görüldüğü yer. Büyük şerefe eren.
meânî : anlamlar, mânalar.
mecaz : gerçek olmayan.
mecnûn : deli.
medâr : güvenilecek, dayanılacak şey, üstünde dolaşılacak şey.
medet : aman, yetişin?
medet : yardım, imdat.
mehâbet : heybet.
Mehdî : dünyanın sonunda ortaya çıkacak kimse. On dördüncü imam Muhammed Mehdî (bk. on iki imam).
melâik : melekler.
meclâmet : rezillik, rüsvaylık. Dervişin kendini kınaması, herkesin kendisini kınaması için kötü işler yapması.
melül : kederli, üzüntülü.
mel'un : lânetlenmiş.
men aref : kim ki bildi, anlamında, nefsinin bilen Allah'ını da bilir, anlamındaki hadisin başı.
menzil : konak, merhale, tarikatte mertebe.
merd : erkek, nefesine er.
merdan : erkekler, nefesine hâkim olanlar.
merdût : red edilmiş olan.
merdüm : adam, insan, gözbebeği.
Mervân : Yezit'ten sonra hükümdar olan Alevîlik düşmanı kişi.
mesâhif : mushaflar, Kur'an.
Mesih : Hz. İsa.
meşreb : huy, ahlâk, tutulan yol.
me'vâ : sığınacak yer, yuva.
mevc : dalga.
mevâlî : yüksek rütbeli bilginler, köleler.
mevlâ : efendi, kölenin sahibi.
mevzun : vezinli, ölçülü, düzgün.
mey : şarap.
mezheb : gidilen, tutulan yol, din yolu, mânevî yol.
mihenik : altının ayarını belli eden taş.
mihmân : misafir, konuk.
mihir : güneş, sevgi.
mihrab : camilerdeki namaz kılariken imamın önünde durduğu oyuk yer.

milket : memleket, diyar, vatan.
minnâ : bizden.
mir : bay, efendi, reis, emir.
mirac : Muhammed'in Allah katına yükselmesi.
mûcizat : mucizeler.
Muhammed Bâkur : İmam Zeynelabidin'in oğlu, 5. imam (bk. 12 imam).
Muhammed Mehdi : bk. Mehdi.
Muhammed Takî : dokuzuncu imam. Lâkabı Takî.
muhîb : bir tarikate karşı sevgi duyan.
muîn : yardımcı.
Murtaza : Hz. Ali'nin lâkabı.
Mûsâ Kâzım : 7. imam.
musaffâ : tasfiye edilmiş, temiz.
Mûsâ : Musa Peygamber.
muvahhid : Tanrı'nın birliğine inanan.
mûy : kıl, saç.
mübtelâ : bir şeye tutulan, o şeyin belâsına uğrayan.
mücellâ : cilâlı, parlak.
mücerred : soyulmuş, tecrit edilmiş, yalın.
müctebâ : seçilmiş, seçgin, Hz. Muhammed.
müdüâm : devamlı olarak, daima, her vakit.
müddeî : Alevîliğin doğru inaniş olmadığını ileri sürenler. Harici'ler, kızılbaşlık, Alevîlik dışında kalanlar.
mühdi : hediye eden.
mükerrem : muhterem, şerefli, aziz, sayın.
mümin : iman eden, şiirle Alevî - Bektaşî olan kimse.
mü'mînîn : iman edenler, Alevî - Bektaşî tarikatinde olanlar.
mümkînât : olabilen, imkân dahilinde bulunan şeyler.
münâcât : Allah'ı övmek ve mânevî kurtuluşa kavuşmak için divan şairlerinin yazdıkları kasideler.
münâcât eylemek : Tanrıya yalvarmak.
münâfık : Alevîlik inaniş dışında olup, onlara saldıran kimse. İnsanlar arasına fitne, fesat sokan kişi.
münevver : nurlu, ışıklı, aydın.
münkir : gerçeği, mürşidi veya Tanrı'yı inkâr eden, kabul etmeyen.
münzel : gökten indirilmiş.
müntehî : son.
mürde : ölmüş, ölü.
mürg : kuş.

Mürğ-ı Hülmâ : Devlet kuşu.
mürît : tasavvufta iradesini Tanrı'ya teslim etmiş, tarikate girmiş, sülûke, mânevî yolculuğa başlamış kimse.
mürşit : dervişleri ilâhî gerçek yolunda uyandıran, doğru yola sokan ermiş adam.
mürüvvet : insanlık, mertlik, cömertlik, iyilik severlik.
müsemmâ : isimlendirilmiş.
müselman : müslüman.
müselmel : zencire vurulmuş, birbirini izleyen, kıvrım kıvrım.
müstağrak olmak : gömülmek.
müşk : misk.
müşf efsâ : misk saçan.
müşrik : Tanrı'dan başka bir Tanrı kabul eden.
müyesser : nasib, kısmet, kolaylaşmış şey.

N

nâdan : bilmeyen, cahil; hakikat sırrını bilmeyen, tarikat dışında kalan.
nâ-hak : Allahsız, haksız, boş.
nâ-halef : soysuz, alçak.
naîm : cennet
nakd : gümüş para, elde hazır bulunan para.
nakkaş : ressam, Tanrı sıfatlarından.
nakş : nakış, resim, yaratık, insan.
nâle : inilti.
nâmerd : alçak, insana kara gününde yardım etmeyen.
nân : ekmek.
nâr : ateş.
nâşi : yabancı, tarikat dışında kalanlar.
nâtık : konuşan.
nazargâh : bir kimsenin baktığı yer veya mürşidin himmetle baktığı kimse.
nebî : Tanrı'dan haber getiren peygamber.
nefes : soluk, Bektaşî şiiirleri genel adı.
ne hâsıl : ne çıkar?
nem : ıslaklık, yaş, gözyaşı.
nerdüban : merdiven.
nesne : şey, eşya.
nesrin : yaban gülü.
ne vechîle? : ne suretle, ne şekilde?

nigâr : sevgili.

nihan : gizli.

nikî : iyilik.

nînten : gömlek.

niyaz : niyaz Tanrı sevgililerinin vasfıdır, Tanrı âşıklarının vasfıdır. Nâz ehli olanlar, Tanrı'ya çeşitli sözler söylerler. Görünüşe göre kötü söz ve hareketlerde bulunabilirler. "Tanrı, bir kulunu severse, suç ona zarar vermez" hadisi bu inancın dayanağıdır.

nîze : mızrak.

nûn ve-l-kalem : Kur'an'da bir sûrenin ilk iki harfi.

nûrân : nurlu, parlak.

nusret : muzafferiyet, üstün gelme.

nûş etmek : içmek.

nutk : söz, kâmilin, Tanrı'nın sözü.

nübüvvet : nebilik, peygamberlik.

nusha : suret, kopya, muska.

nüzûl : inme.

O — Ö

od : ateş.

ol : o.

olar : onlar.

olaldan : olalıdan beri.

On iki imam : Hz. Muhammed ölmeden önce yerine Ali'yi imam olarak vasiyet etmiş, Ali'den sonra onun yerine oğlu Hasan, sırası ile Hasan'ın kardeşi Hüseyin, oğlu Ali, Muhammed Bâkır, Cafer Sadık, Musâ Kâzım, Ali Rıza, Muhammed Cevad, Ali Hâdi, Hasan Askerî, Muhammed Mehdi imam olmuşlardır. Halifelik bunların hakkı olduğundan halifelerin zorla bu makamı ele geçirdikleri söylenir. Şii, Alevî ve Bektaşier Ali ve soyundan gelenlere büyük bir sevgi ve saygı duyarlar.

on sekiz bin âlem : bütün kâinat.

öz : kendi, nefis, zat.

özge : başka.

P

palhenk : dervişlerce, kalbin Tanrı'ya bağlanmasına sebep olan şey anlamına gelir. Bektaşilerde kemer üstüne takılan ve Balım Taşı denen on iki köşeli bir taştır.

pây : ayak.

pâyân : son.
penâh : sığınma, sığınacak yer.
pend : nasihat.
pertev : ışık.
perhiz etmek : kötü şeyler yapmamak.
pervâne : mumun alevi etrafında dönen, uçuşan küçük kelebekler.
perverdigâr : besleyen Tanrı.
pes : o halde, öyleyse.
peykân : okun ucundaki demir, temren.
peymân : yemin, and.
pir : tarikat kurucusu.
pire - zen : kocakarı.
pişvâ : önder, rehber.
püşt : arka, dayanak.

R

Rabbânî : Allah'a ait, İlâhî.
Rabbenâ lenâ nûrinâ : Yârabbi, bizim için nurumuzu tamamla, noksan bırakma.
râh : yol.
Rahmân : acıyan, esirgeyen, koruyan; Tanrı adlarındanadır.
Rahmeten li-l-âlemîn : âlemlere rahmet olarak (Muhammed hakkında Tanrı'nın iltifatı), Kur'an'dan.
raht : eyer takımı; insanın üstündeki her şey.
rakîb : dervişin alçak yanını gözetleyen, onun kötülüğünü isteyen.
recim : taşlama.
ref olmak : kalkmak, kaldırılmak.
reften : gitmek.
rehber : yol gösterici.
reh-nümâ : yol gösterici.
remim : çürümüş.
remz, rem'iz : işaret, senbol.
resm : dışgörünüş, fânî olan şeyler.
resm : huy, ahlâk, tarz, usûl.
resm : tasavvufta dış görünüşler, mevki, makam gibi şeyler.
resûl : elçi, Tanrı elçisi, peygamber.
revâ : câiz, lüzumlu, icabeden.
revnak : parlaklık.
Rıdvan : Tanrı razılığı; cennet kapıcısı.

riyâ : iki yüzlülük.
Ruh-ül-kudus : kutsal ruh; Cebrail.
rûmûz : işaretler, semboller, gizli sırlar.
rûy : yüz, çehre.
rûz : gündüz.
rûzigâr : zaman.
Rüstem : İran mitolojisinde çok kuvvetli bir savaşçı, pehlivan.

S

sabak : ders.
sâcit : secde eden.
sâdât : seyyitler.
safâ : iç temizliği, mânevî zevk.
safder : düşman saflarını yaran, yırtan.
sâgar : şarap kadehi.
sahib-kuran : iki uğurlu yıldızın uğurlu bir burçta birleştikleri saatte doğan mutlu, talihli, yüksek mevki sahibi.
sahib zaman : zamanın sahibi: Mehdi; on iki imam (buna bak.)
sâki : şarap dağıtan.
sâkiyâ : ey sâki.
salâvât : Hz. Muhammed'in adı anıldığı zaman (Allahümme salli alâ Muhammed) demek.
sâlik : bir tarikate giren kimse.
Salli alâ Seyyidinâ Muhammed : Efendimiz Muhammed'e selâm ve sevgiler olsun, demektir.
samed : dâim, ebedî, yüce. Kimseye muhtaç olmayan.
sanem : put, güzel sevgili.
satr : satır, yazı satırı.
sayd : av.
sâyê : gölge.
seb'hân : yedi makamla kuran okuyan.
seb'ul-mesânî : yedi âyetten meydana gelen ve Kur'an'ın ilk sûresini teşkil eden Fâtiha sûresi.
secdegâh : secde edilen yer.
seddetmek : kapatmak.
sefer : yolculuk, seyahat.
sehâ : cömertlik.
sekaahüm : onlara su verdi, onları suladı (bir âyetten).
sem' : işitme, mecazen kulak.
semâvât : semalar, gökler.

semme vecullah : nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır (bir âyetin iki kelimesi);
sencileyin : senin gibi.
ser : baş.
sarbân : deveci.
serbeser : baştan başa.
serçeşme : reis, başkan.
serefrâz : baş çeken, reis, başkan.
server : reis, başkan.
serv-i revân : yürüyen servi, sevgili.
settâr : örtücü, günâhları örten Allah.
seyf : kılıç.
seyrân : mânevî âlemde gezip dolaşma.
seyyit : efendi, bay; Muhammed'in soyundan gelenler.
Seyyit Battal : Bizanslılara karşı savaşlarıyla ün salmış Malatyalı Türk kahramanın adı.
sıdk : sadakat.
sıfât : Tanrı'nın zatından başka olan sıfatları.
sınâat : sanatkârlık, yapmak.
sıratülmustakim : ahirette üzerinden geçilecek kıldan ince, kılıçtan keskin olduğuna inanılan köprü. Tasavvufta doğru yol, Müslümanlık. İfrat ve tefriti olmayan İslâm dini. Kur'an'da birinci sûrede geçer.
sırdâr : sır tutan, sır saklayan, sırdaş.
sihâm : oklar.
sihrî : sihirli, sihir gibi, büyüleyici.
sim : gümüş.
simâhum : simaları, yüzleri.
sim - ten : gümüş gibi ak vücutlu.
sîret : ahlâk.
sormak : emmek.
subh : sabah.
suğrâ : küçük.
suhan : söz.
sun' : sanat, iş, yaratma.
sûre : Kur'an'daki âyetlerden mürekkep bir bölüm.
sûret : dış görünüş; yüz, çehre.
sûsen : bir çiçek.
sûzân : yakıcı, yanıcı.
Sübhân : Tanrı.
sücût : secde.
sükker : şeker.

Ş

- şâdmân : sevinçli, neşeli.
Şah-ı Horasan : Hacı Bektaş Veli.
Şah-ı Merdân : Hz. Ali.
Şah-ı Velâyet : Hz. Ali.
şahinşah : şahlar şahı.
şakî : kötü huylu, fena yaradılışlı.
şâm : akşam.
şar : şehir.
şâtır : mânevi yolda yürüyen âşık.
şâzân : sevinçli, şâdan.
şeb : gece.
şebistan : yatak odası, gece ibadeti yapılan yer.
şefi-ül müznibîn : günahların şefaathçısı; Muhammed.
Şehâ : ey şah.
şehbâz (şahbâz) : yiğit, gözü pek, yürekli kişi.
şehriyâr : hükümdar, sultan.
şehvâr : şahlara yakışacak derecede.
şeker - güftâr : sözü şeker gibi tatlı olan.
şekk : şüphe.
şekker : şeker.
şem' : mum, ışık.
şems : güneş.
şerh eylemek : anlaşılması güç bir sözü, bir metni açıklamak.
şeriat : din kuralları.
şeş cihet : altı yön; alt, üst, sağ, sol, ön, arka.
şeydâ : deli, çılgın, âşık.
şikâr : av.
şimşâd : şimşir ağacı; sevgilinin boyu.
şir : aslan.
şol : şu.
şûh : çapkın, edâlı, serbest tavırlı.
şûle : alev, ışık.
şühûd : gözle gören.
şükûfe : çiçek.

T

- tâat : ibadet, Tanrı'nın emirlerini yerine getirme.
tâbân : parlayan, parlak.
taç : tarikat başlığı.
Tâhâ : bir sûre.

tahâretsiz : temiz olmayan, cünüb.
tahtkik : Tanrı'nın gerçek varlığı konusundaki bilgi.
tahsin : azerin.
taht-ı revân : kölelerin omuzlarında götürdüğü padişah tahtı.
takarreb : yaklaş.
takvîm : eğri bir şeyi doğrultma.
tâlîb : tarikate girmek isteyen kimse.
ta'n eylemek : kınamak, ayıplamak.
taravet : tazelik.
tarikât : Tanrı'ya ulaşmak isteği ile tutulan yol; tasavvuf yolu.
tarik : yol.
teber : dervişlerin kullandığı balta.
tebserrâ : Ali'yi sevmeyenlerden uzak durma.
tebbet : kurusun (bir âyetten).
tecellâ : tecelli, görünme, belirme (Tanrı için).
tecelli : Tanrı'nın görünüşü.
teferrüç kılmak : gezip sıkıntıdan kurtulma.
tiğ : kılıç.
tehî : boş.
te'lif : (burada) iftira anlamında.
tenzil : Kur'an'ı indirme.
terahhum eylemek : acımak, merhamet etmek.
tersâ : Hıristiyan.
tesellâ : teselli.
teşne : susamış.
tevellâ : Ehl-i beyti ve Ali'yi sevmek.
te'vil : Kur'an'daki açık anlamları başka anlama çekmek.
Tevrat : Musâ'ya gönderilen kitap.
tîr : ok.
tîmâr : tedavi, ilâçlama.
Tûbâ : cennette kökleri yukarıda, dalları aşağıda olan ağaç.
tûrab : toprak.
Tûr dağı : Mûsâ'nın Tanrı ile konuştuğu dağın adı.
Tûr-i Sinâ : Tûr dağı.

U

uhrâ : ahret.
ukbâ : ahret.
ummân : büyük deniz.
urmak : vurmak. Taç urmak : taç giydirmek.
urûc : mirâc, Tanrı katına çıkma.
uş : işte.

Ü

ü : ve.

üçler : mânevî bir makam. Kutb'un sağ ve solundaki kişiler.

Hepsi üç olur (Yediler'e bk.).

Üç oğul : cansızlar, bitkiler, hayvan (canlılar) lar.

üç yüz altmış altı menzil : Hurûfilere göre insan vücudunda 366 damar vardır. Buna işaret olabilir.

üleş : leş, lâşe.

ümmet : bir peygambere uyanların hepsi.

Ünum - ül - Kitab : Kur'an, kitapların anası.

ün : ses, bağırma.

V

va'd - ül - kerim : kerim olan Allah'ın va'di.

vahdet : birlik.

vâhid : tek, tek olan Tanrı.

vâiz : camide vaaz eden.

vâlâ : yüksek, yüce.

vâli : velâyet sahibi, velî.

vasl : visal, iki sevgilinin kavuşması.

veçh : yüz, çehre.

vedduhâ : kuşluk vaktına yemin ederim ki, anlamında bir âyet başlangıcı.

vehm : var olmayanı var sanmak.

velâyet : velilik, evliyalık, ermişlik.

ve lem - yûled : ve hiç bir anadan doğurulmadı, anlamında İhlâs sûresi.

veli : velâkin, fakat.

veli : Tanrı yolunda amacına ermiş kimse.

veliyullah : Tanrı'nın dostu, velisi.

verd : gül.

verd-i handan : açılmış gül.

veripdür : vermiştir.

vesvâs : insana vesvese veren şeytan; vesvese.

- veş : gibi.

veşsemî : Güneşe yemin ederim ki, anlamında bir âyetin başı.

Veyselkarânî : Hz. Muhammed'i görmeden âşık olan Yemenli ermiş.

vird : dilden düşürülmeyen dua veya Tanrı adı.

vird etmek : bir duayı veya bir ismi dilden düşürmemek.

vısal : iki sevgilinin kavuşması.
vü : ve.

Y

yakın : gerçek bilgi.
yârân : dostlar.
Yâr-ı gaar : Hicret sırasında Muhammed'e mağarada arkadaşlık etmiş olan Ebu Bekir. Mecazen vefalı arkadaş.
Yâsîn : Meşhur sûrelerden.
yaturdum : yatardım.
yed-i beyzâ : Musâ, mucize olarak elini koynuna soktukten sonra, çıkarırken eli beyaz olarak çıkardı. Ona işaret.
yediler : kâinatı idare eden ve kutb denilen kişi. Onun etrafında iki kişi daha vardır. Bunlardan sonra âlemin dört yanını idare eden dört kişi daha vardır. Hepsi yedi eder.
yedilmek : yedekte götürülmek, yularından tutularak götürülmek.
yektâ : biricik.
yazdân : Allah.
Yezid : Muaviye'nin oğlu. Ali'ye ve evladına düşman olan.
yetürmek : ulaştırmak.

Z

zâhid : ham sofu.
zâhîr : meydana görünen (Tanrı'nın sıfatlarından). Kur'an'ın 58. sûresinin 3. âyetinde (odur evvel, odur âhir, odur görünen, odur görünmeyen ve odur her şeyi bilen) denilmektedir. Mutasavvıflar buna dayanarak vahdet-i vücud (varlıkta birlik) görüşünü ispat ederler. Alevîlerce Ali, Tanrı ile Tanrı olmuş sayılır. Bk. 87. şiir.
zâr : ağlayıp inleme.
Zebûr : Davut peygambere Tanrı'dan gelen kitap.
zeban : dil.
Zeynel'âbidin : on iki imamın dördüncüsü (bk. on iki imam).
zî-rûh : canlı.
zinhâr : asla.
zeyn olmak : süslemek.
züht : ham sofuluk, kuru ibadet.
zülf (zülf) : saç, sevgilinin saçı.
Zülfikar : Ali'nin ucu iki çatal kılıcı.
zünnâr : papazların bellerine bağladıkları kemer.